Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 63 (9747) | 1975 чылдың март 16, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

ХАДЫЛЫГНЫҢ КОДАННАРЫНДА

«Шамбалыг» совхоз тургустунга-ла ийи чылдың түүрүн көрүп турар. Ынчангаш ооң ажыл-ишчилериниң мурнунда шинтпирлээр ужуралуг улуг сорулгалар туруп турар. Тоску бешь чылдың доозукчу чылында совхозтуң чүгле хойжулары безин мындыг сорулганы салып алган. Хойнуң баш санын 10.800 хире чедирер, азы 13 хуу өстүрер. Күрүнеге 23 тонна дүктү садар. Төрүүр 100 хойга онааштыр 85 хураганны менди доруктурар, хой бүрүзүнден 2,7 кг дүктү алыр. Ажыл-агайның хойжулары ол бедиткен социалистиг хүлээлгезин чедишкиниг күүседир, берген сөзүнге ээ болур дээш бо берге кыштa кызымак, шудургу ажылдап турарлар.

...**АК-КӨК АЯС** дээрде хүн паскызы кончуг хүлүмзүрүпкен. Ооң куттулуп баткан чылыг херелдери чер кырын шып алган кылын харны карак чылчырыкталдыр чайнадып турар. Оруктa карандылай берген черлерни көөрге, тынып-даа чыткан ышкаш, бузу буругайнып чыдар. Шамбалыгже өскээн оруктун ол-бо талаларында чаттылып чоруткан шөлдерде харның кылыны чартык метр чыгам дизе хөөремче болбас. Аңаа ындыг улуг хар чыткаңын ноочун чурттакчылар безин ховар көрген боор.

Хүн таптыг-ла дал дүүш чүве. Оруктуң оң талазында немдикти хээлеп-даа каанзыг: дбора-хээре далбыйлап каапкан, кырлаң оорга харлар бырлаңнаштар ышкаш, дистиништир чорупкан. Ында кодан хой кара чайт кыллыр чаттыла берген чор. Тракторист эр аккөк ДТ-75-биле харны далбыйлаан, а кодан хойнуң ээзи ооң-биле кожаландыр чорткан тур. Оруктан ырак эвес бооргa, оларга барып ужуражыр деп шинтпирлеп алдывыс. Трактор изи-биле безин машинавысты «бурудуп» чорааш, хойжу биле тракторискe арай боорда чедип келдивис.

Мендилешкен соонда, чугаалажы бээривиске, «Шамбалыг» совхозтуң хойжузу Моңгуш Алдын-оол болду. А аңаа хөр далбыйлап берип турган кижи — ол-ла совхозтуң тракторизи Куулар Чамыян.

— Хар-даа улуг-дур, аа?

— Тулган улуг хар бо.

— А малыңар кандыг тур? — деп, Моңгуш Маңнай-ооловичиден айтырдывыс.

— Хар улуг-даа болза, малывыс хүр ийин. Чүге дээрге, мал чеми четчир турган. Одарын таарыштыр кадарып, эртен-кежээ немелде чем берип турар болгаш, хой арын баксыраваан. Мээң коданымда 450 ажыг баш тогду бар. Көрүңер даан, күжү арбаан.

Шынап-ла тогду дээр хире эвес улуг-шыырак хойлар далбыйлаан черни казып оттап турлар.

— Эртеннiң-не одарның харын удур далбыйлап берип турар. Ынчангаш хар улуг-даа болза, чео одары ажырбас-тыр.

— Бо доозукчу чылда алган хүлээлгелериңер канчаар күүседип тур силер?

— Төрүүр 100 хойдан 85 хураган, бир баштан 2,9 кг дүк алырын хүлээнген кижи мен. Бодум чаа-ла бир чыл ажылдап турар, а хойларым база тогдулар. Ону барымдаалаар болза, хүлээлге чиик эвес. Ынчалзажок ол черле күүсеттинип болур. Ам коданда 180 тогду оолдаан. Оларның хураганнары менди доругуп тур.

ООН УДАТКАН чок болганда-ла совхозтуң хоочун хойжузу коммунист Куулар Дажы-Серенниң аалынга бардывыс. Чаш хураганнарны нелеринге эмзирип турган. Коданда хойларының, хураганнарның алгызы ана чиртилээр чүве.

— Эң-не хөй хой бо коданда төрээн — деп, бистиң-биле кады аңаа келген совхозтуң кол экономизи Александр Каадыр-оол чугаалай-дыр. Ооң хойжу Куулар Дажы-Серенден айтырды:— Че, хураганнарың чеже чеде берди моң? Хураган дээрге кажаа долган чүве-дир але.

— Саны уттундурган ийин бо, дарга — дээш, Куулар Докууевич хүлүмзүрүй-дүр. — Бо хойлар дүн-хүн чок төрүп кээр, кижи пат ажаанзырап каар чүве ышкажыл. Сөөлгү ийи хонукта ажылга чайзыраашы, төрүттүнген хураганнарны орта санап шыдаваан бардым. Ынчалзажок тодаргай сан-түң сакманщиктерде бар чүве.

Он тос чыл стажтыг ол хойжу мурнунда чылдарда бедик көргүзүүлерни чедип ап келген. Эрткен тодарадыкчы чылда ооң көргүзүү: 95 хураган, 2,6 кг дүк. А бо чылын Куулар Дажы-Серен 100 хураганны, 3 кг дүктү алырын хүлээнген. Ам херек кырында ноочун хойжунуң коданында 450 хураган доругун турар. Мал чемниң курлавыры-даа четчир, хойжуга дузалажыр сакманщиктер-даа бар.

— Хууда хүлээлгем күүседириңе бүзүрелдиг мен — деп, түңнелинде Куулар Докууевич чугаалады.— Ам безин төрээн хойга онааштыр алырга, 100-тен 100 алдынган. Совхозтуң талазындан хойжуларже кичээнгей салып, малды сиген, чарба, саван, суг-биле, а бистерни аъш-чем продуктуларыбиле үзүктел чок хандырып турар. Хой оолдап эгелээнде сакманщиктерни база чорудун берген. Ынчангаш ниитиниң малын берге кыштан хүр ажырар дээш биске болдунар бүгү-ле түүлдерни кылып турар.

БАЗА БИР ЧООГАНЫ — Хадылыгны өрү далбыйлап каан орук-биле чүткүдүп үнүп кээривиске, совхозтуң тергини дээн хойжуларының бирээзи Василий Хүндүжүктүң кыштаз бо тур. Ында база-ла тогду хойлар кидин оолдап эгелээн. Василий Шыырапович омак-хөлүү аажок хөөрей-дир:

— Хар-даа улуг. Ынчалзажок малывыс хүр. Даанган малдан чаңгыс башты-даа оскунмас дээш кызымак ажылдап тур бис. Ынчанмааже хоржок. Бо дээрге тоску бешь чылдың доостур чылы болгай. Тогду хойнуң чүе бажынга онааштыр тозан хураган, хой санындан 2,7 кг дүк алыр бедик хүлээлгелиг кижи мен. Ону чайлыг күүседир боор мен деп бодап олур мен. Ам 250 хире тогду оолдаан. Оон ынча хураган менди доругуп тур.

СООЛГУ КОДАН — Моңгуш Семис-оолдуу. Ол хураган алыр талазы-биле 1974 чылда совхозтуң чемпиону болган: төрүүр 100 хойдан 110 хураганы менди доруктурган.

— А бо чылгы планыңар кандыгыл, Моңгуш Сорукуевич? — деп, ооң айтырдывыс. Ол кезек боданып олура, бүзүрелдиг аян-биле мынча дээн:

— Доозукчу чылда хоомай ажылдап болбас. Ынчангаш шудуруп-ла тур мен. Хойларым хүр, оолдаарга хураганнары улуг-шыырак боор, магалыг чүве-дир. Ам даштын 67 хой оолдаан. Оон 120 хураган алдым. Барык-ла хой бүрүү ийистээр-дир. Үш хураган төрээн хойлар безин эдээн каш. Ынчап кээрде, чүс хойдан чүс үжен хураган менди алыр дээн хүлээлгемни чайлыг күүседир боор мен.

«Шамбалыг» совхозтуң хойжуларында байдал ындыг болду. Олар берге кыштан ниитиниң малын хүр ажырар дээш бүгү-ле түүлдерни кылган. Ооң түңнелинде хойнуң улуг боду хүр, чаш төлү база менди.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: хойжу Моңгуш Семис-оол хойга сиген берип тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СЭКП-ниң делегациязы Будапештиже чорупкан

Венгрияның Социалистиг Ажылчын партиязының ТК-зының чалаанын ёзугаар ВСАП-тың XI съездизинге киржири-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев баштаан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы мартның 15-те Москвадан Будапештиже чорупкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, Грузияның КП ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ВУР-да элчини В. Я. Павлов олар делегацияның составында кирип турар.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. М. Александров олар база чорупканнар.

Эштер А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Ц. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. П. Бешев, Г. Э. Цуканов, К. У. Черненко, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери Л. М. Замятин, Г. К. Цинев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, СЭКП ТК-ның киллис эргелекчизиниң оралакчызы Г. А. Киселев, СЭКП ТК-ның херек эргелекчизиниң бирги оралакчызы М. Й. Кувшинов олар делегацияны Киев вокзалынга үдээннер.

Үдээннериниң аразынга ВУР-нуң херектеринге ССРЭ-де түр бүзүреттирген И. Тот база бар турган.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ

Хүндүлүг эш Брежнев!

Экономикага болгаш культурага хамаарыштыр чаа Россия-биле чоокшулажылга ниитилелиниң тургустунганының бежен чыл оюнга холбаштыр Чехословак-совет найырал эвилелиниң эрттирип турар байырлыг уткулга хуралының киржикчилериндeн эш хуузунда изиг байыр чедиргенин хүлээп ап көрүңер.

Чехословак-совет найырал эвилелиниң ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелээни дээш, бистиң организациявысты Улустарның Найыралы орден-биле шаңнаапы дээш өөрүп четтирген хүндүткелдивисти илергейлээнивисти база хүлээп ап көрүңер. Чехословакияның Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле чехословак-совет найыралды быжыглаар сорулгаларывысты улуг ынакшылдыг болгаш бүрүн харысалгалыг күүседип тур бис.

Бистиң демдеглеп турар юбилейивис — чурттарывыстың аразында найыралдың болгаш эвилелчи харылзааларның идеяларын бистиң улузувус, ажылчын аңгывыс Чехословак Республиканың тургустунганының эң эгезинден тура хумагалап келген дээрзиниң бүзүрелдиг барымдаазы болган. Чогум ол бүгүнү чүгле Совет Эвилелиниң фашизмни ашкан тиилелгезиниң соонда, Чехословакияны Совет Армияның хостаанының түңнелинде, реакцияның күштерин бистиң ажылчын аңгывыстың 1948 чылдың февральда тиилээнинин түңнелинде бүрүн болгаш хостуг боттандырып болур апарган.

Бөгүн чехословак-совет найырал бистиң Чехословакияның Коммунистиг партиязының болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың тургустунганының эң эгезинден тура хумагалап келген дээрзиниң бүзүрелдиг барымдаазы болган. Чогум ол бүгүнү чүгле Совет Эвилелиниң фашизмни ашкан тиилелгезиниң соонда, Чехословакияны Совет Армияның хостаанының түңнелинде, реакцияның күштерин бистиң ажылчын аңгывыстың 1948 чылдың февральда тиилээнинин түңнелинде бүрүн болгаш хостуг боттандырып болур апарган.

Бөгүн чехословак-совет найырал бистиң Чехословакияның Коммунистиг партиязының болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың чазааның ыяап-ла барымдаалаар политиказы бооп турар. Ук политика бистиң чурттарывыстың миллион-миллион ажыл-ишчилериниң сеткил-сагыжының болгаш чүректериниң күзел-соруун илергейлеп турар. Ам Чехословак-совет найырал эвилели бодунуң хүрээлеңинде бир миллион сес чүс муң кежигүннүг. Ол факт ук илергейлелдиг бүзүредип бооп турар.

Ажылывыска чедип алдынган чедишкиннер дээш эки турачы муң-муң активчилерге, хамыктың мурнунда бистиң Чехословакияның Коммунистиг партиязының политиказынга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политиказынга, Силерге хүндүткелдивисти илергейлеп тур бис.

Коммунизм тургузуушкунунга, социализм чурттарының чаңгыс эвинге, бүгү делегейге быжыг тайбыңны камгалаарынга ачы-дуза чедиреринче угланган Силерниң ажылыңарны чүректиң ханызындан ылап үнелеп тур бис.

Чехословак улус Силерниң нүүрүңерде шынчы өөнүктүг деп чүвени билир бис. Чехословакияны хостаарынга Силерниң хуудa кириштеннiңер — бистиң улузувуска чүректиң ханызындан болгаш найыралдыг мөзүлүүңериниң хөй-хөй бүзүреллиг барымдааларының чүгле бирээзи болгай.

Бөгүн бистиң улустарывыс биле Совет Эвилелиниң улустарының аразынга найырал дээш демисешпишаан, бистиң организациявыстың тыптып келген үезинден бээр ооң эрткен оруун чоргаарадыг үнелеп турувуста, Чехословакияны Совет Армияның хостаанының 30 чыл оюн демдеглээринге ооң-биле капсырлаштыр белеткенип турувуста, чурттувусту гитлержи фашизмден хостаары дээш демиселивиске, дайын сөөлүнде социализм тургузуушкунунга, социалистиг тургузуувустуң камгаланыр аргалывына хамаарыштыр үре-түңнелдиг дем каттыштыр ажылдаарынга Совет Эвилелиниң чаагай сеткилдиг акыдуңмалышкы дуза чедиргенин база катап бүрүү-биле түңнеп, үнелеп тур бис.

Коммунистиг партияларывыстың, чурттарывыстың аразында хөй талалыг харылзаалар Чехословакия биле Совет Эвилелиниге ажык-дузалыг кылдыр, бүгү социалистиг дем каттыштырлагзынга, тайбыңга, демократия биле социализмге ажык-дузалыг кылдыр моон соңгаар-даа чедишкиниг калбарар деп чүвеге бүзүреллиг бис.

Бистиң ажыл-чорудулгавысты Силериниң бедин-биле үнелээнинерни болгаш Улустарының найыралы орден-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шаңнаанын чүгле бистиң ажыл-чорудулгавысты бедин-биле үнелеткени эвес, харын биске көргүскен бүзүрелди шынзыдар хүлээлге кылдыр үнелеп тур бис. Улустарывыстың аразында акы-дуңмалышкы эп-найыралды улам ханыладырынче угаан-бодалывыс биле чүректеривистиң бүгү чүткүлүн моон соңгаар-даа угландырар бис. Клемент Готвальдының «Кеззэ-мөңгеде—Совет Эвилели-биле кады чоруур!»— деп чагыын күүседириниң херээнге бистиң Чехословакияның Коммунистиг партиязының моон соңгаар-даа идегелдиг дузалакчызы болурун күүзээр бис.

Эргим Леонид Ильич!

Силерге база катап изиг байыр чедирип, кан-кадык чурттаарыларны болгаш бедин-биле үнеледип турар ажыл-чорудулганларга чаа-чаа чедишкиниерлиг болурунарны чүректиң ханызындан күзеп, йөрээп тур бис.

Чехословак-совет найырал эвилелиниң Прагага болган байырлыг хуралының киржикчилери.

СЭКП ТК-ГА БОЛГАН ХУРАЛ

СЭКП ТК-та эвилелдешкен республикаларының Компартиялар ТК-ларының, СЭКП крайкомларының, обкомларының секретарьларының, төп солунарның, журналдарның, телевидение биле радиоөүн, информация агентиледдериниң, парлалга черлериниң удуртукчуларының база хой-ниити организацияларының, идеология албан черлериниң, ведомстволарының удуртукчу ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болган. 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга сөвет улустуң тиилелгезиниң 30 чыл оюнга белеткелге холбаштыр пропаганданың болгаш агитацияның сорулгаларын аңаа чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарёв чөвүлел хуралга илеткел кылган. Чөвүлел хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев киришкен.

Колхозтар төлээлекчилериниң Чөвүлели

Колхозчуларның III Бүгү-эвилел съездизиниң шинтпирин ёзугаар районнарга, областарга, крайларга болгаш республикаларга 2417 колхозтар чөвүлелдерин турусканы болгаш ажылдап турар. Аңаа колхозтарның, совет, көдээ ажылагай органнарының, эртем албан черлериниң 85 муң ажыг төлээлекчилери соңгуттурган.

Бүгү эвилелдешкен республикаларның колхозтар чөвүлелдериниң төлээлекчилери март 14-те Москвага Эвилелдер бажыңының колоннаалыг залынга боттарының бирги хуралынга чыглып келген. Ук хуралга амгы үе-чадада колхозтар чөвүлелдериниң ажылының түңнелдерин база сорулгаларын чугаалашкан болгаш колхозтарның бүгү-эвилел чөвүлелин соңгаан.

Хуралдың президиумунда — эштер К. Т. Мазуров, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның Көдээ ажыл-агай киллдизиниң эргелекчизиниң бирги оралакчызы В. А. Карлов, СЭКП ТК-ның Көдээ ажыл-агай киллдизиниң эргелекчизиниң оралакчылары И. К. Капустин, Н. П. Руденко, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министрлери, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, төп министерстволарының болгаш ведомстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары. База-ла ында — колхозчу көдээниң алдарлыг кижилери, бүдүрүлгенин мурнакчылары, эртемденнер.

Хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын эш Л. И. Брежнев баштадыр улуг көдүрүүшкүн-биле соңгаан.

«Колхозтар чөвүлелдериниң ажылының түңнелдериниң болгаш сорулгаларының дугайында» илеткелди СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агай министри, колхозтарның бүгү-эвилел чөвүлелиниң даргазы Д. С. Полянский кылган. Ол бистиң партияның Төп Комитеди болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели колхозчу көдээниң төлээлекчилериңе байыр чедиргенин дамчыткан болгаш Төрээн чурттуң база ленинчи партияның буянныг чаагай херээнге эки оараан болурун күзээн деп чугаалаан.

СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң төөгүлүг шинтпирлери, «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агайын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле соңгаарладып болбас хемчеглер дугайында» эш Л. И. Брежневтиң аңаа кылган илеткели көдээде амгы чедишкиннериниң быжыг үндезинин салган деп илеткелде онзалап демдеглээн. Амгы үе-чадада партияның аграр политиказының үндезиннерин ук Пленумга ажылдан кылган, ол үндезиннер ТК-ның ооң соонда болган пленумнарының шинтпирлериңе, партияның XXIII болгаш XXIV съездилериниң директиваларынга чогуур хөгжүлдени алган.

Көдээ ажыл-агайның бүгү бараанның продукциязының чартык хире кезиин амгы үеде колхозтар бүдүрүп турар. Колхоз бүдүрүлгезин хөгжүдериңе, көдээге социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырарынга амгы үеде чугула роль колхозтар чөвүлелдериңе хаамаржыр. Оларның бүгү ажыл-чорудулгазы партия болгаш чазактың шинтпирлерин херек, кырында боттандырарынче, көдээ ажыл-агай продукциязын бүдүрерин көвүдедиринче болгаш көдээге социал-экономиктиг харылзааларны сайзырангайжыдарынче угланган.

Черни ажыглаарының ажыктын бедидериңе, тарааны, чигир сөөкласын бүдүрерин көвүдедириңе илеткелчи онза кичээнгейин салган болгаш мурнакчыларның дуржугазы, ону калбаа-биле пептередир чорук тараа бүдүрүлгезин, ооң-биле кады эзт, сүт болгаш өске-даа продуктуларның бүдүрүлгезин көвүдедириниң чугула аргазы болур деп демдеглээн.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин улам ыңай көвүдедиринің сорулгаларын, малдың чем базазын быжыглаарын, көдээ ажыл-агай продукциязының шынарын бедидерин илеткелде айыткан. Ажыл-агайлар аразында кооперацияның, чер-үлетпүр интеграциязының, кадрлар белеткелиниң айтырыгларын база көрген.

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 чыл). Пленумунуң шинтпирлери, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыы бүгү улустуң күш-ажылчы база политиктиг көдүрүүшкүнүн хайныктырган, чер болганга социалистиг чарышты калбарткан. Улуг Тиилелгениң 30 чыл оюн чурттуң ажылчы чоннары чаа-чаа чедишкиннер-биле, бедик шынарлыг ажыл-иш-биле демдеглээр деп белеткенин турар. Көдээниң ажыл-ишчилери бо чылын ниити продукцияны эрткен чылга бодаарга, 10 миллиард рубльге хөй кылдыр бүдүрер, тарааны, эзтти, сүттү болгаш чер база мал ажылының өске-даа бүгү продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин улам ыңай көвүдедирин хандырар ужурлуг. Түңнелинде Д. С. Полянский беш чылдың доозукчу чылының онаалдаларын күүседирин хандырар дээш көдээ ажыл-агай ажылдакчылары бүгү күжүн салыр дээрзинге СЭКП ТК-ны, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти колхозтар чөвүлелдериниң төлээлекчилериниң хуралының, көдээниң бүгү ажыл-ишчилериниң өөнүүзүнден бүзүреткен.

Хуралга Владимир области «Большевик» колхозтуң даргазы Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры А. В. Горшков, Могилёв областың Ленин аттыг колхозунуң агроному В. Ф. Барановская, Казах ССР-ниң колхозтар чөвүлелиниң даргазы М. Г. Моторико, Молдав ССР-ниң колхозтар чөвүлелиниң даргазы Н. М. Зайченко болгаш өскелер-даа санал берген.

Ооң соонда колхозтарның бүгү-эвилел чөвүлелин болгаш ооң президиумун соңгаан. Колхозтарның бүгү-эвилел чөвүлелиниң даргазынга СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агай министри Д. С. Полянский соңгуттурган.

Хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко биле Финляндия Республиканың Президентизи, Совет Эвилелиниң албан ёзугунуң эвес найыралдың аян-чоруун кылып чораан У. К. Кекконениңе аразынга март 12-14-те беседалар болган.

Хой-хой айтырыгларның талазы-биле боттуг санал-оналды чугаалашкан. Ону чугаалажыры совет-финляндь харылзааларның мөзүүнге дүүшкен найыралдыг болгаш ажыл-ишчи бот-боттарын биличир байдалга эткен.

Совет Эвилели биле Финляндияның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында 1948 чылда чарган керээни барымдаалаан кады ажылдажылга, политика, садыг-экономика, эртем-техника болгаш өске-даа тала-биле калбарын, хаплаарын уламчыдап турар деп чүве ийи таланың харылзааларын чугаалажыр турла сеткил ханыышкын-биле демдеглеттинген.

Талалар совет-финляндь садыг-экономика харылзааларын хөгжүдериниң перспективаларын чугаалашкан болгаш Совет Эвилели биле Финляндия Республиканың аразында харылзааларны улам быжыг, кедилиг үндезиниг кылдыр чоокку 15 чыл дургузунда үр хуусаалыг чогуур хөгжүлде программазын телевилээрин эргежок чугула деп дугурушкан.

Амгы үеде делегей харылзааларының ийи талага соңуурганчыг чугула айтырыгларының талазы-биле санаоналды чугаалашкан. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийиги үе-чадазын эң шалыпкын доозарыңга дуза чедиреринче, ооң үшкү үе-чадазын дээди деңгелге кыска хуусаада эртиреринче Совет Эвилели биле Финляндияның чүткүлдүү бадыткаттынган.

Делегей байдалының дүшкүүрүүн чавырылдырарын улам хаплаарының, ону делегейниң өске-даа девискээрлериниңе пептередириниң болгаш чайлыш, чок болдурарының ыяап ужур-дузалыы чугаалажыышкыннар бооп турда демдеглеттинген.

Совет удуртукчулар биле Президент У. К. Кекконениң аразынга хууда доктаамад харылзаа тудары Совет Эвилели биле Финляндияның аразынга бүзүрежиңге, билгишкинни улам быжыглаар арганы берип турар деп чүвени эрткен ужуражыышкыннар, беседалар бадыткаан. Оларны эртиреринде чаагай чаңгыл болу берген.

Даштыкы информациялар

● **БУДАПЕШТ.** (СЭТА). ВСАП ТК-ның пленуму ВСАП ТК-ның бирги секретары Янош Кадарның даргалааны-биле аңаа болган. ВСАП-тың XI съездизинге политика болгаш организас талазы-биле белеткелдиг дугайында ВСАП ТК-ның секретары Бела Бисканың дыңнадыын Төп Комитет дыңнап чугаалашкан. Мартның 17-де, понедельникте эгелээр ол съездиге белеткел чедишкиниг доозулган дээрзин пленум демдеглээн.

● **ВАРШАВА.** (СЭТА). Варшаваның Культура болгаш эртем ордузунда «ССРЭ—өөнүктериниң болгаш туризминиң чурту» деп делгелге ажыттынган. Чараш каастаан плакаттар, номнар болгаш өске-даа түүлдер эвилелдешкен 15 республикаларның амыдыралының дугайында чайыннанчак чугаалап турар. Көрүкчүлер совет хоорайларының чараш чурумалдары-биле таныжып, Россиялап аян-чорукту кылып, Кавказтың болгаш Уралдың дагларынга баргылаар.

«Совет Эвилели—туризминиң чурту» деп ат-биле Польшага эрттирген конкурска чоруткулаан эң дээре ажылдарны делгелгениң төвүнде делгеглээн. Делгелгени ПУР-нуң чурттакчылары аажок сонуургаан болгаш салган айтырыгларга харыылаан 15 муң ажыг чагаа аңаа келген. Оон аңгыда, ооң хөй-хөй киржикчилери совет улустуң амыдыралының коммунистиг тургузуушкунга чедишкиннериниң дугайында каас, чараш альбомнарны белеткээн.

Делгелгениң ажыдыышкынынга ол конкурстуң тиилекчилериңе шаңналдарны болгаш ССРЭ-ге кээр туризчи путёвкаларны тывыскылаан. Ол делгелгени Познаньның болгаш Быдгоштуң чурттакчылары база көөрлер.

● **ВЕНА.** (СЭТА). «Хөй мөзүлүг делегей организацияларыбиле харылзааларының талазы-биле күүшелериниң төлээлежилгезиниң дугайында конвенцияга ат салышкыны-биле КНО-нуң конференциязы аңаа ажылып дооскан. Конференцияга 81 чурттарның төлээлекчилери киришкен. Совет Эвилелинден аңаа ССРЭ-ниң, УССР-ниң болгаш БССР-ниң төлээлери киришкен.

Ол чаа Вена конвенциязы делегей организацияларының чанында төлээлекчи черлериниң эргелерин, чурумнарын болгаш оныа хүлээлгелерин тодарадып турар. Ооң ажыктыг талазы болза Каттышкан Нациялар Организациязының Уставыныа ооң дүгжүп турары, күүшелер аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге, тайбыңның болгаш дүшкүүрүг чорукту улам ыңай чавырылдырарынга идигни берип турары болур.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ССРЭ-ниң аъш-чем үлетүрүнүң министри В. П. Лейн баштаан, эвилелдешкен республикаларның аъш-чем үлетүр министрлериниң бөлүүн Ак бажыңга АКШ-тың президентизи Дж. Форд хүлээп алган. Беседаның үезинде Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарының аразынга харылзаа тудар чорукту улуг ужур-дузалыг деп бодунуң көрүп турарын Дж. Форд чугаалааш, ийи чурттуң аразынга садыг-экономика талазы-биле харылзаалар хөгжүүр дээрзиңге бүзүрелди илергейлээн. АКШ-тың чазаа уламчылап турар чавырылдырышкынның политиказынга бүзүреп турар деп, президент демдеглээн.

Финляндияның Президентизи-биле совет удуртукчуларның чугаалажыышкыннарының дугайында

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко биле Финляндия Республиканың Президентизи, Совет Эвилелиниңе албан ёзугунуң эвес найыралдың аян-чоруун кылып чораан У. К. Кекконениңе аразынга март 12-14-те беседалар болган.

Хой-хой айтырыгларның талазы-биле боттуг санал-оналды чугаалашкан. Ону чугаалажыры совет-финляндь харылзааларның мөзүүнге дүүшкен найыралдыг болгаш ажыл-ишчи бот-боттарын биличир байдалга эткен.

Совет Эвилели биле Финляндияның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында 1948 чылда чарган керээни барымдаалаан кады ажылдажылга, политика, садыг-экономика, эртем-техника болгаш өске-даа тала-биле калбарын, хаплаарын уламчыдап турар деп чүве ийи таланың харылзааларын чугаалажыр турла сеткил ханыышкын-биле демдеглеттинген.

Талалар совет-финляндь садыг-экономика харылзааларын хөгжүдериниң перспективаларын чугаалашкан болгаш Совет Эвилели биле Финляндия Республиканың аразында харылзааларны улам быжыг, кедилиг үндезиниг кылдыр чоокку 15 чыл дургузунда үр хуусаалыг чогуур хөгжүлде программазын телевилээрин эргежок чугула деп дугурушкан.

Амгы үеде делегей харылзааларының ийи талага соңуурганчыг чугула айтырыгларының талазы-биле санаоналды чугаалашкан. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийиги үе-чадазын эң шалыпкын доозарыңга дуза чедиреринче, ооң үшкү үе-чадазын дээди деңгелге кыска хуусаада эртиреринче Совет Эвилели биле Финляндияның чүткүлдүү бадыткаттынган.

Делегей байдалының дүшкүүрүүн чавырылдырарын улам хаплаарының, ону делегейниң өске-даа девискээрлериниңе пептередириниң болгаш чайлыш, чок болдурарының ыяап ужур-дузалыы чугаалажыышкыннар, беседалар бадыткаан. Оларны эртиреринде чаагай чаңгыл болу берген.

ПЛЕНУМ ЧАА ҮЕ-ЧАДАНЫ АЖЫТКАН

● СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ МАРТ (1965 чыл) ПЛЕНУМУНУҢ ОН ЧЫЛЫНГА ●

Бистиң чуртувустуң хөгжүлдеви, ооң күчү-шыдалы хүн бүрү өзүп орар. Эртем-техникада, культура тургузуушкунунда, коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузарының хөрөөнде бистиң чедишкиннеривис улуг. Ынчалза-даа көдээ ажыл-агай бүдүрүлгезинде бергелер болган четпестер мооң мурнунда чылдарда турганы билдингир. 60 чылдарның эгезинде көдээ ажыл-агайны удуртурунга турган четпестер, социализмниң экономиктиг дүрүмнерин болган көдээниң ажыл-ишчилериниң материалдыг сонуургалының принциптерин сагыбас үүлдер көдээ ажыл-агайның хөгжүлдезинге шаптыктап турган.

Ол улуг сорулгаларны шиитпирлээринге СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленуму улуг ужур-дузалыг болган. Көдээ ажыл-агайны удуртуп турарында бар четпестерни дарый чайладыр, колхозтарның болган совхозтарның экономиказын быжыглаар талазы-биле боттуг хемчегларни дарый алырын Пленумнуң шиитпирлеринде айыткан. Ол Пленум болуп эрткеннен бээр удавас 10 чыл болур. Чер, мал ажылының талазы-биле улуг чедишкиннер бо үениң дургузунда чедип алдынган.

Ам каш-ла хонгаш бистиң чуртувус СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленумунуң он чылын демдеглээр. Ол Пленум бистиң аграр политикавыстың ыол үндезинин салган болгаш көдээ ажыл-агайны улам ыцай хөгжүдериниң кол угланышкыннарын айыткан. Көдээ ажыл-агай бүдүрүлгезин планнаарын болгаш экономиктиг идиг беришкинни экижидеринге, ооң базазын быжыглаарынга болгаш механизаастаарынга, колхоз, совхозтарга күш-ажылдың бүдүргүкүлүүн бедидеринге, көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдырал-чуртталгазын экижидеринге бо Пленумнуң шиитпирлери улуг рольдуг болгаш. Ооң төөгүлүг шиитпирлеринге Тыванның ажыл-ишчилери күш-ажылчы салыышкын-биле харылаан турар.

Ол улуг сорулгаларны шиитпирлээринге СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленуму улуг ужур-дузалыг болган. Көдээ ажыл-агайны удуртуп турарында бар четпестерни дарый чайладыр, колхозтарның болган совхозтарның экономиказын быжыглаар талазы-биле боттуг хемчегларни дарый алырын Пленумнуң шиитпирлеринде айыткан. Ол Пленум болуп эрткеннен бээр удавас 10 чыл болур. Чер, мал ажылының талазы-биле улуг чедишкиннер бо үениң дургузунда чедип алдынган.

Ам каш-ла хонгаш бистиң чуртувус СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленумунуң он чылын демдеглээр. Ол Пленум бистиң аграр политикавыстың ыол үндезинин салган болгаш көдээ ажыл-агайны улам ыцай хөгжүдериниң кол угланышкыннарын айыткан. Көдээ ажыл-агай бүдүрүлгезин планнаарын болгаш экономиктиг идиг беришкинни экижидеринге, ооң базазын быжыглаарынга болгаш механизаастаарынга, колхоз, совхозтарга күш-ажылдың бүдүргүкүлүүн бедидеринге, көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдырал-чуртталгазын экижидеринге бо Пленумнуң шиитпирлери улуг рольдуг болгаш. Ооң төөгүлүг шиитпирлеринге Тыванның ажыл-ишчилери күш-ажылчы салыышкын-биле харылаан турар.

Ол улуг сорулгаларны шиитпирлээринге СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленуму улуг ужур-дузалыг болган. Көдээ ажыл-агайны удуртуп турарында бар четпестерни дарый чайладыр, колхозтарның болган совхозтарның экономиказын быжыглаар талазы-биле боттуг хемчегларни дарый алырын Пленумнуң шиитпирлеринде айыткан. Ол Пленум болуп эрткеннен бээр удавас 10 чыл болур. Чер, мал ажылының талазы-биле улуг чедишкиннер бо үениң дургузунда чедип алдынган.

Ам каш-ла хонгаш бистиң чуртувус СЭКП Төп Комитединиң март (1965 чыл) Пленумунуң он чылын демдеглээр. Ол Пленум бистиң аграр политикавыстың ыол үндезинин салган болгаш көдээ ажыл-агайны улам ыцай хөгжүдериниң кол угланышкыннарын айыткан. Көдээ ажыл-агай бүдүрүлгезин планнаарын болгаш экономиктиг идиг беришкинни экижидеринге, ооң базазын быжыглаарынга болгаш механизаастаарынга, колхоз, совхозтарга күш-ажылдың бүдүргүкүлүүн бедидеринге, көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдырал-чуртталгазын экижидеринге бо Пленумнуң шиитпирлери улуг рольдуг болгаш. Ооң төөгүлүг шиитпирлеринге Тыванның ажыл-ишчилери күш-ажылчы салыышкын-биле харылаан турар.

Бистиң республиканың колхозтарынга капитал салыышкынның хемчээли 1965 чылда 2.851 муң рубль турган болза, 1974 чылда 4.985 муң рубль четкен. Ол-ла үениң дургузунда республиканың көдээ ажыл-агайы хөй санныг тракторларны, комбайннарны, автомобильдерни болгаш ооң-даа өске хөй санныг техниканы алган. Ооң түнелинде көдээ ажыл-агайның кол бүдүрүлге фондулары бо чылдың эгезинде 1965 чылдаазы-биле деңнээрге 1,9 катап улгаткан. Бо түннерде бистиң колхозтарыста 573 трактор, 579 автомашина, 186 комбайн болгаш ооң-даа өске техника бар. Доозукчу чылда ам-даа 200 автомашинаны, 124 тракторну, 32 комбайнны алыр. Эрткен чылын колхозтар 8 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни ап турган болза бо чылын ол сан 15 муң чедер.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлери бистиң республиканың көдээ ажыл-агайының болгаш экономиказының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданы ажыткан. Ооң-биле чергелештир Тыванның көдээ ажыл-агай ажылдакчыларының мурнунда чаа-чаа сорулгалар база тургустунган.

Тараа бүдүрерин болгаш ону күрүнеге садарын көвүдедири—кол сорулгаларның бирээзи. Ынчалза-даа, тараа садарының талазы-биле бистиң колхозтарывыс эрткен чылын күрүнеге өреліг боон арткан, азы 4088 тонна тараа садар иланы чүгле 28,2 хуу күүсеткен. Ол дээрге күрүне шыгжамырынче 10,4 муң тонна тараа чедир үрлүвмааны ол-дур. Күрүнеге тараа садарының беш чыл планынга эрткен дорт чылда республика 5 муң тонна тараа өреліг болган. А ол чыдып калмышкыннарны ажып эртер төлөөде, республиканың колхозтарының ажыл-ишчилери бо чылын 54 муң тонна тарааны бүдүрер болгаш ооң 21 муң тонназын күрүнеге садар ужурлуг, азы гектар бүрүзүнден эрткен чылда ышкаш 4,3 эвес, а 11,5 центнер дүжүт алыр херек. Ол дээрге белен эвес, ынчалза-даа күүсеттиинп болур сорулгадыр. 1972 чылда республиканың колхозтары гектар бүрүзүнден 13,9 центнер дүжүт алганы мацаа бадыткал болур.

Март Пленумунуң айыткының өзугаар, тараа болгаш мал чеми культураларның дүжүдүн бедидеринге кол курлавыр — суггаттыг черлерни чер ажыглаары болур. Суггаттыг черлерни чер ажылының алдын фондузу деп санаан турарывыстың ужуру-даа мында. Суггат чок черлерге дениэрге, гектар бүрүзүнден 5—6 центнер хөй дүжүтү ап турар суггатчылар бистиң республикада эвээш эвес.

Тараа культураларының дүжүдүн бедидеринге органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни, бедик дүжүт бээр сорттуг үрезиннерни ажыглаары кол черни эөлээр ужурлуг. Ынчалза-даа, сорттуг үрезиннерни бүрүү-биле ажыглаарынче долу шилчивээн ажыл-агыйлар республикада ам-даа бар. Ол ажыллы дарый боттандырарынче ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемнилери чогуур кичээнгейни угландырар херек. Мацаа улуг дузаны Көдээ ажыл-агайның дуржулга станциязының эртем ажылдакчылары чедирер ужурлуг. Агаар-бойдусуң эрткен чылгы таарымча чок байдалдарындан чамдык ажыл-агыйлар үрезин-биле четче хандыртынаан. Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунга 270, Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозка 350, Эрзинниң «Коммунизмче орук» колхозка 390, «Ак-Эрик», «Чодураа», «Мөрен» колхозтарга 140—290 тонна үрезин негеттинин турар. А 1975 чылдың дүжүдүнге хереглээри-биле бистүң республикаже чоруткан үрезиннер Абаканда чыдып турар. Ол үрезиннерни чоокку хүннерде сөөртүп алырынга улуг дузаны транспорт организациялары чедирер ужурлуг. А республиканың колхозтарында бар үрезиннериниң 10 хуузу чогуур кондициязына, а 36 хуузу I, II класстының чедир арыглаттынмаан. «Муриакчы», «Чодураа», «Ак-Эрик», «Чаа орук» колхозтарда I, II класстың үрезини шуут чок. Тус черинде бойдус байдалынга таарышкан, бедик дүжүт бээр үгезиннерни ажыг-агыйларга Көдээ ажыл-агайның дуржулга станциязы, үрезин талазы-биле күрүнеиң шенелде четкизи сүмелээр ужурлуг. Үрезин ажылын эртемге үндезилеп чорудар үе келген. Ооң-биле чергелештир ону концентраттаарынче болгаш специализаттаарынче амгы үеде улуг кичээнгейни угландырып турар. Дүжүткүр үрезиннер белеткээр тускай ажыл-агыйларны тургузарын амыдырал негеп келген. Ынчалза-даа олар бистиң республикада база бар. Ынчалза-даа олар бүгү ажыл-агыйларны сорттуг үрезиннер-биле бүрүн хандырып шыдаваан турар.

Кышкы агротехниктиг ажылдарны чорударынче кичээнгейни күштелдирери чугула. Ажыл-агыйларже органиктиг чемишчидилгелерни дажыыр, оларны ажаан шыгжаарын экижидер, суггармага бугаларын аштап арыглаар болгаш ооң-даа өске ажыллар мацаа хамааржыр. Ооң-биле чергелештир суггатчыларны өөредир, оларның ажылын шын организаттаар, чепсек-херектелдер-биле оларны хандырар херек.

Час келген. Часкы хову ажылдарынга белеткелди дарый доозарынче, кыштаглаашкыныы организастыг эрттиреринче кол кичээнгей угланган. Чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедириг пээн көдээ ажыл-агай ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга көдээниң ажыл-ишчилериниң идепкейлиг киржилгези — үстүнде айытынган сорулгаларны күүседиринге идиг болур. А чер-черлерде көдээ ажыл-агай органнары көдээ ишчилериниң чарыжын баштаар болгаш мурнакчыларның дуржулгазы кижи бүрүзүнүң болган турарын чедип алыры чугула.

А. БАКУЛИН,
республиканың көдээ ажыл-агай министириниң бирги ораакчызы.

ХООЧУННАРНЫҢ ҮЛЕГЕР-ЧИЖЭЭ

Тыванын геология-шинчилел экспедициязында ажылдап турар Ада-чурттуң Улуг дайынынын киржикчилери чоранаар хөй. Оларның чамдызының бөгүнгү тайбың ажылхөрөө-биле каксы таныжарын ораалдажын көрөөли.

Анна Булдакова дайын эгелээри билек, фронтуже өки турачы болуп чоруткан. Харылзаа кезектеринге ол техниктелеграфистин хүлөөлгезин күүседип турган, «Дайынчы ачы-хавыяазы дээш» деп медаль-биле шаннаткан. Эки турачы аныяк уруг ынчан Украинаның, аңы-дунма Румынияның болгаш Венгрияның девискээрлерин немец-фашистиг өжелекчилерден хостажырынга киришкен.

Анна Анисимовна Тыванын геология экспедициязынга 1951 чылдан бээр ажылдап турар болгаш ол коллективтин кежигүннериниң хүндүткелин бодунуп ак сеткилдиг ажыл-хөрөө-биле чаалап ап шыдаан. Хоочун фронтучунуң дайынчы медальдарынга «Күш-ажылчы шылгарал дээш» болгаш Ленинчи юбилей медалы немешкен.

Виктор Воробьев дайынны күрүне кызыгаарындан эгелээн. Ада-чурттуң Улуг дайынының орденинин ийиги чергезинин болгаш дыка хөй дайынчы медальдарның эдилекчизи офицер-артиллерист дайынның кадыг-берге узун өруун эрткен. Виктор Алексеевич Тывага 1946 чылдан бээр ажылдап, чурттап турар. Биске геология-шинчилел ажылдарын эгелээннериниң бирээзи. Ол амгы үеде анаа геологтан экспедициянын удуртукчузунга чедир деп шээн.

Николай Шестопалов Совет Армиянын хүрээлениинче кадыг-дошкун 1941 чылда келдирткен. 1943 чылда танкыга удур хыдыкчы отрядтың составынга сураглыг Орловск-Курск операциязына дайынчы «сагыл четтириишкинин» алган. Анаа аар балыгланган соонда госпитальдан эттинип үнген дораан бирги Белоруусс фронтузунуң дайынчылары-биле кады хайгыылчылар кезээнге дайын доозулгуже тулчуп чоруп, аңы-дунма Польшаның үүү Варшаваны хостаарынга, Берлинни алырынга идепкейлиг киришкен. Ол база-ла демги өөрү дег дыка хөй дайынчы хавыаларның эдилекчизи.

Тайбың үеде бо дайынчы геология-шинчилел ажылдарынга 28 чыл улаштыр үзүктел чок ажылдап турарын айтырга четчир. Тываның дыка хөй казар байлактарлыг черлерин ажытчырынга ол бодунуң төлептиг үлүүн киргген. **Николай Ивановичиниң тайбың** ишке шудургу чоруун Совет чазак бедии-биле үнелеп, ону Октябрь Революциязы орден-биле шаннаан.

Геология-шинчилел экспедициязының начальниги **Иван Иванович Корж** дайын үеинде база бир солун болгаш харыысалгалыг үүг-хуура таварышкан. Гитлержилерге өзулуг-ла чаңнык ышкаш коргунчуг болуп турган «катюшаларның» кадрларын белеткежип келген. Ол база-ла дыка хөй дайынчы шаннаалдарның эдилекчизи. Ол тайбың үеде Тывага геологиялышинчилел ажылдарын чорударының хөрөөнге үнелиг үлүүн киирген болгаш ооң ол үре-түнелдиг ажылын партия болгаш чазак бедии-биле үнелеп, ону Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаннаан.

Үжен чыл бурунгаар боттарының дайынчы оруктарын эрестиг шыдажып эрткен. Төрээн чуртунуң камгалалынга шудургу киришкен дүүнгү фронтучулар амгы үеде тайбың иштин база хоочуннары болуп, аныяк-өскенге боттарының төлептиг үлегер-чижээн көргүзүп чоруурлар. Оларның дайын шөлүнге-даа, тайбын күш-ажылдың фронтузунга-даа харыысалгалыг хүлөөлгелерин ыдыктыг күүседип турар алдарлыг ажыл-хөрөөн, амыдыралчы байлак дуржулгазын аныяк геологтар салган алырынга кажан-даа белен.

Д. САЛЧАК.

Чарышты коммунистер баштап турар

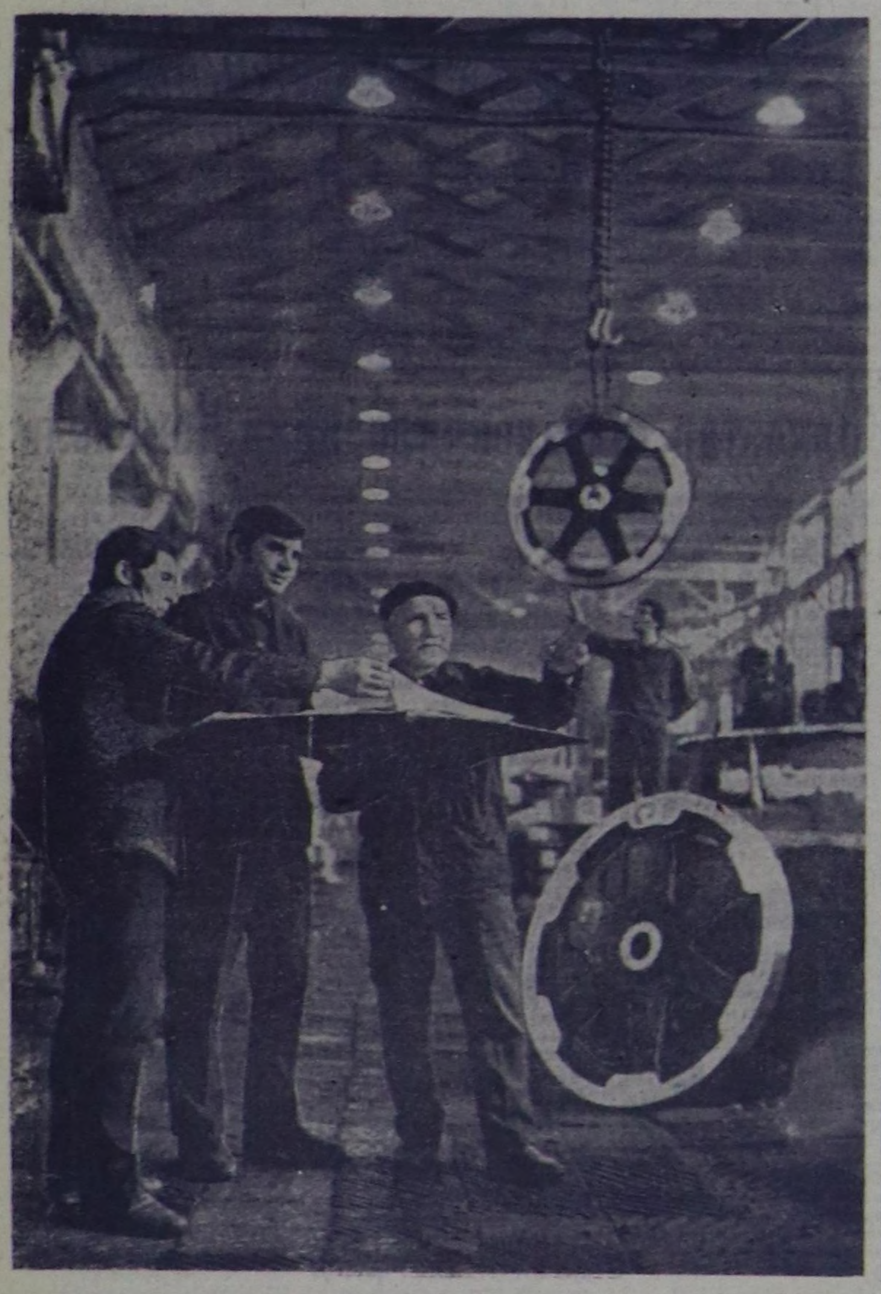

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Республиканың мурнаачы бүдүрүлге чери—машина тудуунуң лейтенант Шмидт аттыг Баку заводунуң коллективи беш чылдың доозукчу чылының шалыпчы күш-ажыл өлчөөнде ажылдап турар. Бүдүрүлгеге чаа техниканы калбаа-биле нептередири, станоктарны эң чогумчалыг ажыглаары, дээди шынарлыг продукция бүдүрүп үндүрери дээш чарыш цехтерде улам күштүг кыптыгып турар. Чарышты коммунистер баштаан. Оларның инициативазын өзугаар цехтерде ажыглалга чаа техника нептередирин дүргедедириниң чогаадыкчы бригадаларын организастаан, чүс-чүс ажылчыннар күш-ажылдың бүдүрүүчүлүүн бедидер тус-тус хуу планнарын чедишкиннинг боттандырып турар. Чаңчыл болган Шынар хүнү-биле капсырлаштыр сагылга-чүрум хүннерин неделя бүрүде база зрттирип турар.

Боттарының беш чыл өнөөлдаларын 300 ажылчын күүседипнен. Кылыгларның 90 хуузун шынар талазы-биле дээди болгаш бирги чергелиг кылдыр хереглеичилерге бүдүрүп берип турар. Ийи янзы продукцияны күрүнеиң Шынар демдээ-биле демдеглээн.

Аныяк ажылчыннарны кижизидеринче улуг сагыш салып турар. Бүдүрүлге черинде аныяктарны ажыл-ишке өөредип баштаар ажылды делгереңгей калбарткан.

Чедип алыр чаа-чаа, бедик сорулгалар төлевилеттинген: продукция сайгарарының беш чыл өнөөлдазын хуусаа бетинде, декабрь 1-ге чедир күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкүлүүн бедидериниң беш чыл планын 10 хуу ажыр күүседир дээн.

ЧУРУКТА: шмидтчилер 1975 чылда техниктиг чепсеглээшкинни чаартыры-биле холбашнан, эң чугула хемчеглер алырын боттандырар. Эдлчег удуртукчузу Таир Бедиров, цех эргелекчизиниң ораакчызы Юрий Усов болгаш профком даргазы Аркадий Амирджанов оларның (солагай талаадан оң талаже) механика-эптелге цегин чаартырының планын чугаалажып турары.

А. ТАВАКАЛОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Бо чурукта «Тыва тудуг» трестиң хуралдаар залынга болуп эрткен тудуг мастерлериниң, бригадирлериниң, прорабтарының хуралының киржикчилери. Бо аныяк тудугжулар тудугуңуң профессионал-техниктиг училищезин каш чыл бурунгаар доскаш, хоочун тудугжуларның бригадаларынга ажылдап, улуг тудугларга теверлел ажылдарын кылырынга мергежий бергеннер. Ам олар тускайлаң ажылдап, 18—20 кижи чедир кежигүнүүг комсомолчу-аныяктар бригадаларын удуртуп турарлар. Чуруктуң оң талазында бригадир Нина Оюн комсомолдуң XVII съездизиниң ажылынга киришкеш келген делегаттарның бирээзи.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

МАСТЕР—БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ОРГАНИЗАКЧЫЗЫ

Бүдүрүлге ажыл-агай участоктарының ажыл-чорудулгазын шуут удуртуп, организастаарынга коллектив кежигүннериниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидеринге мастерлериниң, бригадирлериниң ролю аажок улуг. Ынчангаш СЭКП Төп Комители «Бүдүрүлгеге мастерлериниң ролюн бедидер талазы-биле Химия болгаш нефть машина тудуушкунунуң министерствозунуң ажылының дугайында» тускай доктаалды чоокта чаа хүлөөп алганы таварылга эвес. Бистиң республиканың чамдык бүдүрүлгелеринде, тудуг организацияларында партия болгаш хөй-нинти организациялары бүдүрүлгениң база ажыл-агайның участоктарында мастерлериниң ролю бүгү талазы-биле бедидериниң хемчеглерин боттандырып өгелээн.

«Тыва тудуг» трезиниң хуралдаар залынга найысылалдың тудуг организацияларының түс ажыг мастерлери, бригадирлери, прорабтары чоокта чаа чыглып келгеннер. Олар аңаа бүдүрүлге мастериниң организакчы болгаш кижизидикчи ролюнуң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Оларның аразында онаашкан ажылынга кызымак, бедик мергежилдиг, күш-ажылчы коллективтериниң ёзулуг командирлери, кижизидикчилери болу бергеннер эвээш эвес. Чижээ, П. И. Болхонцев тудугга ам он чыл дургузунда ажылдап, дуржулгалыг организакчы болуп, хөй-нинтичи хүлөөлгезин база эки күүседип турар. Ол «Кызыл тудуг» эргелелинде ВЛКСМ комитединиң секретары. «Кызыл үлетпүр тудугла» аныяк специалист А. Д. Монгуш кызымаккай күш-ажылы, үлегерлиг сагылга-чүрүму-биле коллективиниң бүзүрелин, хүндүткелин чаалап алган.

Хөй-хөй мастерлер түгле ажыл-ишти удуртуп, башкарып, организастап турар эвес, коллективтиң кижизидикчизи, аныяктарның дагдыныкчылары болуп турарлар. Ындыларга мастерлер В. Г. Иванов, А. Д. Монгуш, Е. Н. Иванцова болгаш өскелер-даа хамааржыр. «Востоксантехмонтажта» А. Брюзина, «Северовосток электромонтажта» И. Новицкий болгаш өске-даа мастерлер кезээлиг организацияларның мастерлери, бригадирлери-биле сырый харылзааны тургузуп, кылыр ажылдарны баш удур пладнап, дугуржуп ап турарлар.

Тудуг эргелелдериниң тергиин мастерлери, бригадирлери боттарының билиг-мергежилин доктаамал бедидип, курстарга, семинарларга теоретиктиг билиин байыдып, техникумнарда, институттарда өөренип, инженер-техниктиг ажылдакчыларның бүзүрелдиг курлавыры болуп турарлар. «Кызыл тудуг» эргелелинде участок начальниги Г. П. Чертов болгаш мастер Ю. А. Мартыновтуң күш-ажылчы намдары аңаа чижек болур. Олар, баштай тудугга дашчы бооп ажылдап киргеш, амгы үениң бүдүрүлгелериниң командири, мастерге чедир өскеннер. Найысылалдың тудуг участоктарында мастерлер: Г. Ф. Горбунова, А. И. Жмак, В. Г. Левухов, А. А. Крапивин Новосибирскиниң политехниктиг институдунда, Е. М. Середин, Д. О. Шара-Хоо, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалында бот-өөредилге-биле өөренип турарлар.

Мастерлериниң бот-идепкейи, инициативазы билиг-мергежили бедзэн тудум-на оларның бүдүрүлге участоктарынга ажыктыг ажылдаары, организакчы ролю улгадып турар. Ындыг турбуже, чамдык бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары мастерлериниң үре-түнелдиг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургуспас, оларның кижизидикчи ажылының ужурдузазын чедир үнелеп көрбейн турар түүлдер найысылалдың тудуг эргелелдеринде бар. Бо дугайын «Чер ажылы кылыр тудуг» эргелелинде участок начальниги А. А. Крапивин, № 48 тудуг эргелелинде участок начальниги В. П. Булаткин оларның ук хуралга саналдап тургаш чугаалааны черле чөптүг. Трестиң тудуг эргелелдеринде мастерлерни тоомчага албас, оларның киржилгези чокка-ла бригадирлерге айтыышкын бээр таварылгалар эвээш эвес. Мастерлерни доктаамал чаңгыс объектиге ажылдатпас, янзы-бүрү объектилерге ажылдадыр чоруктар база бар. Бо дээрге мастериниң чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарынга таарымча чок байдалды тургузуп, оларның коллективке салдарын кудуладып турар. Ооң уламындан чамдык мастерлериниң чогаадыкчы, эгелекчи идепкейи куду болгулаар. «Чер ажылы кылыр тудуг» эргелелинде мастерлериниң аразында чогаадыкчылар түгле алды кижи, а № 18 КМК-да ындыглар мырыңай чок.

Моон ап көөрге, мастерлериниң бүдүрүлгеге ролю чамдык коллективтерде ам-даа куду деңнелде артышаан бооп турар. Оларның аразында чарышты организаставаан. Бо айтырыглар «тудуг организациялариының удуртукчуларының, партия болгаш профэвилел организацияларының доктаамал кичээнгейинде турар ужурлуг дээрзин хуралдың киржикчилери демдеглээннер.

Мастерлериң бо хуралынга «Тыва тудуг» трестиң кол инженери А. А. Бернгард, «Кызыл тудуг» эргелелинде участок начальниги В. Г. Иванов, бригадирлер: М. Д. Шиповаленко, Р. Ф. Григорович болгаш ооң-даа өскелер санал берген. Ол эштер бүдүрүлге участоктарының мастерлериниң ажылының ажыктыын бедидерде оларга практиктиг дузаны чедирип, мурнакчы мастерлериниң ажылының дуржулгазын нептередип, бүдүрүлгеге, күш-ажылчы коллективтерге оларның ролюн бедидери-биле холбашкан хемчеглерни ап, ону боттандырарының чугулазын айытканнар.

Хуралдың киржикчилери бүдүрүлгениң эге звеноларын башкарарын сайзырангайжыдар талазы-биле база мастерлериниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидериниң сорулгаларын айыткан СЭКП ТК-ның доктаалынга сорук кирип, найысылалдың мастерлерин, бригадирлерин, прорабтарын доозукчу чылдың планныг ораалдаларын хуусаа бетинде күүседиринге боттарының төлептиг үлүүн киреринче кыйгырганнар.

Юл-ла хуралга найысылалдың тудуг организацияларының мурнакчы мастерлери, бригадирлери, «Тоску беш чылдың шалыпчызы», «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектериниг шаннатканнар.

В. ОЙДУП.

АДЫНГА ТӨЛЕПТИГ

Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозта коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты эдилээн. Эөр-Хавак сүт-бараан фермазының аныяктар коллективи тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлөөлгелерин багай эвес күүседип, сүт бүдүрерин 102 хуу, күрүнеге садарын 104,6 хуу күүседип, бир инекке онааштыр 1600 кг сүт саар турган, 1740 кг чедиргген. Ферма коллективиниң ажыл-ижин бедии-биле үнелеп, Совет Тываның 30 чыл ооң таварыштыр Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң хүндүлел бижии-биле, а 1974 чылда республиканың сүт-бараан фермаларының аразынга калбарган социалистиг чарышка ийиги черни эөлээнидээш, ВЛКСМ обкомунуң хүндүлүг бижии-биле ону шаннаан. Чедип алган чедишкиннерни улам быжыглап, 1975 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киришишаан, доозукчу чылдың планныг сорулгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш ферманың саанчылары боттарына бедиткен социалистиг хүлөөлгени алган.

1975 чылда ферма коллективи 452 тонна сүт бүдүрер, 360 тонна сүттү күрүнеге садар болгаш бир инекке онааштыр 1800 кг сүт саар, 100 инекке онааштыр 90 бызаа камгалап алыр, 90 тонна мал чемин, 100 тонна одекти белеткээр хүлөөлгени алган ажылдап турар. Ук коллектив доозукчу чылдың бирги кварталында күрүнеге 35 тонна сүт садар хүлөөлгезин күүсеткен. Мурнакчы саанчылар Күжүгет Сержиң, Сагды Карат, Роза Билчей саар инек бүрүзүнден эрткен ийи айларда хөй сүттү саап алганнар.

Ферманың саанчылары, кадарчыларындан аныяктарның кежээки школазының 11-ги клазында 11 кижи, экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир болгүмде 26 кижи хаара туттунган. Кичээлдер үзүктелиишкин чокка эртип турар.

Ферма девискээриниң санитарлыг байдалы эки. Олар коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик алынга төлептиг.

И. СЕДИП.

БУЯННЫГ ЭМЧИ

Надежда Шактаровна Шир-оол Таңды районда Балгазын суурнуң эмнелгезинде ажылдап турар. Ооң чедип алган эртеми — хөрөөженнер эмчизи. Ол саатты болгаш божуур нелерге эргежок чугула сүмелерни кадып, оларның не болур аскежин дээш амыр-дыжын, арга-дуржулгазын харамнаймайн бараан болуп турар.

Надежда Шактаровна Шир-оол институт доосказ, Кызыл хоорайның төп божудулга бажыңының гинеколог эмчизи бооп ажылдап, ында арга-дуржулгазы элбек, шыырак эмчилериниң сүмезин эки шиңгээдип, бодунуң эртем-билиин ажылхерек-биле холбап тургаш, дуржулгалыг эмчилериниң олуруунга кирген.

Ажыл-хөрөөнге ынак, чүткүлдүг аныяк комсомолчу кызы көдээниң ажыл-ишчилериниге ачы-дуза чедирери-биле Таңдының база бир хөй чурттакчылыг сууру Балгазынның участок эмнелгезиниге ажылдаарын сүмелээн.

Участок эмнелгезиниң девискээри улуг. Аңаа Арыг-Бажы, Кызыл-Арыг дээш хөй чурттакчылыг суурлар база хамааржыр. Балгазын суур болу республика төвү-биле аргыжылга оруунда турар болгаанда Эрзин, Тес-Хем, Өвүрнүң-даа ажылчы чону аарыг-аржык уржуундан бо эмчиге эмнедип, сегип турар. Шак ында эмчи Н. Шир-оолдуң киирген үлүг-хуузу улуг.

О. ДИРЧИНЧАП.

АЖЫЛ-БИЛЕ ТАНЫШКАННАР

Чөөн-Хемчик райкүүскому Чыраа-Бажы көдээ Советтиң баазазынга семинар эрттирген. Аңаа көдээ Советтериниң, хөрөөженнер төвүлелдериниң даргалары киришкен.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң эрткен ажыл-агай чылында түнелдери болгаш доозукчу чылда сорулгалары-биле совхоз директору М. Семис-оол семинарның киржикчилерин таныштырган. Райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң начальниги-ниң ораакчызы Д. Куулар социалистиг хөй-лу-дүрүмнү камгалаар, хөй-нинтиниң корум-чүрүмүн быжыглаар талазы-биле районда ажылдың байдалын таныштырган.

Чыраа-Бажы көдээ Советте хөй-нинти организацияларының ажылын, суур чаңгайжыдылгазының дугайын көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы К. Куулар, хөрөөженнер төвүлелиниң даргазы К. Тас-Уруг олар семинарның киржикчилеринге сонуургаткан.

Советтериниң доктаамал комиссияларының ажылын, социалистиг чарышты организаставаарының талазы-биле беседаларны чыылганнар база дыыпаан. Хайыракан, Ийме, Алдан-Маадыр көдээ Советтериниң организас-массалыг ажылының дуржулгазы-биле олар база таныышканнар.

Семинарның киржикчилери Чыраа-Бажы көдээ Советтиң девискээринде клуб, библиотека, ясли, уруглар сады, школа, агитквартираларның ажылын сонуургап көргеннер.

К. ЭКЕР-ООЛ.

Бистиң чүрээвисте

Бир-ле хүн «Кызылдан хөй шериглер, командирлер Бай-Хаккка келген. Ынчан чон дээрге шуут хайнар ашарган. Ала-чурттуң дайынынче эки турачыларны чорудар дээш оларныҥ чыглып келгеин ол. Дайынче бисти чорудар боор деп четтиктейи манап турганивыс бүтпейи барган. Башкылардан Бай-Хаак школазындан Санчат-оол, Межегей школазындан херээжен башкы Багбуужап оларныҥ ады бар боҥган.

Мээн билирим ынчан Таңды кожуундан Делиг-оол, Седен-оол, Сотпа, Серен, Сөктаяк, Хуназыг, Ойдупаа, Селип-оол, Туметей, Кара-оол, Доспан-оол, Хүрен-оол дээш оон-даа өскелер эки турачы боон чоруткан.

Ол үеде чоруткан фронтучу өөрүвүстүң чамдыктары дайын шөлүнден эвес хелбейи барган.

Олар кезээ мөнгеде бистиң чүрээвисте.

Д. САНГЫ-БАДРА.

Хөмеле

Аңчы Хөмеленіҥ ат-сураа Чыргакыта билдингир. Ол шынап-ла амыр эвес аңчы кижи чораан, ол адып турда, чазар ужур чок. Ынчалза-даа ол аңменіҥ хайы хамаан чок атпас. Ол кээргээр сеткилдиг, бойдусту, улуг-биче аң-меніҥ камгалаар кижи чүве-дир.

1920 чылда ак гвардейжилер Тывага чедип кээрге, аңчы Хөмеле тайга-сыныҥче көрүп алган, сагыш шөлээн олурбаан.

Ынчан Хөмеле баштаан кезек араттар Чыргакыныҥ Арыхем аксыныҥа дезип бар чыткан ак гвардейжилерніҥ улуг эвес отрядынга удур тулчуп үнген. Актар кезек аткылажып чоруй үптеп алган чүүгүн, боо-чепсектиг кожун каап, тын менди дезинкеп.

Аңчы болгаш ядыы Хөмеленіҥ чон утпайн, оон дугайында мынчаар ырлажып турар:

Ядыы арат, аңчы Хөмеле
Актар-биле тулчуп-чораан,
Амгы чаштың чолу дээштиҥ
Амы-тыныҥ хараманнаан.

В. НАЧЫН-БОРА.

Ада-чурт метрологиязынаҥ тывылган чери

«Эртем—чоннуҥ хемчээшкин кылып эгелей берген үезинде бөөр тыптып эгелээн. Ылап шыныыт барымдаа көргүзер эртем чижек-хемчээл чокка туруп шыдавас». (Д. И. Менделеев).

Делегейніҥ чижек-хемчээл керээзин чарып алганындан бөөр 1975 чылда 100 чылдың ою болур.

1875 чылда Парижке болган Дипломаттыг чижек-хемчээл конференциязынга Петербургтуң Эртемнер академиязының саналдаанын ёзугаар Делегейніҥ хемчээл болгаш деңзи бюрозун тургузар дугайында керээ хүлээп алдынган. Оон соонда он чеди чыл эрткенде Петербургка, Обухов кудумчузунуҥ бажыңнарының бирээзинге Хемчээл, деңзиніҥ кол палатазы ажыттынган. Оон директорунга Дмитрий Иванович Менделеевти сонгаан. Орус хемчээл эртемініҥ тывылган ол черинге баштай үзүн дурттуҥ болгаш массаныҥ — ийи-ле чижек хемчээли турган. Ылап шын хемчээл хоойлужудулгазының төвү чылдар эрткен аайы-биле калбарып келген. Ол төп чижек-хемчээл эртем-шинчилелініҥ бүгү-эвилел институду болу берген. Институт оон үндезилекчизи — Д. И. Менделеевтиҥ адын эдилеп турар.

Ылап шын ажылдаар приборларны, стандарт үлегер-майыктарын Бүгү-эвилелдің ол эртем-шинчилел институдунга чылдың-на тургузуп турар. Он-он муҥ хемчээл приборлары хыналда, шенелдезин ацаа эрттирип турар.

ЧУРУКТА: улуг үлегер-майык. Ук майык күш единицазын ең шын тургузар сорулгалыг.

Ю. БЕЛИНСКИЙНІҢ фотозу.

(СЭТА-ныҥ фотохрониказы).

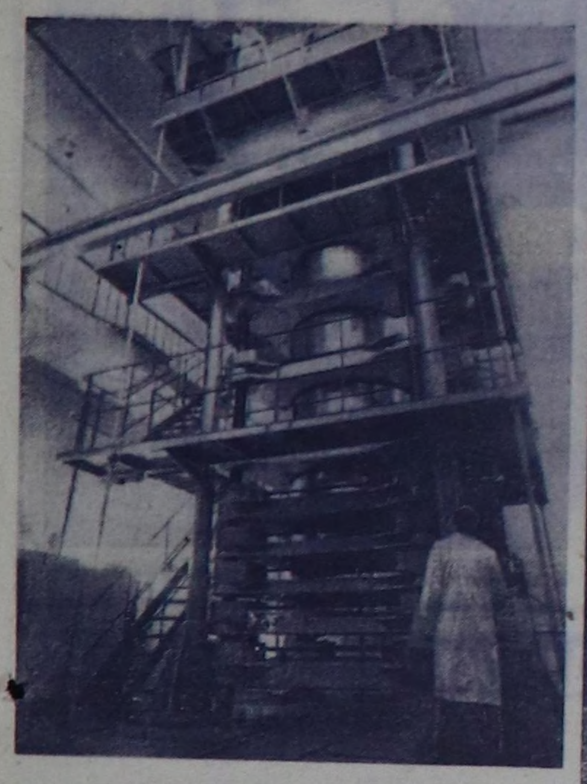

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ПОРТУГАЛИЯ: чугула шиитпирлер

ЛИССАБОН. (СЭТА). СЭТА-ныҥ корреспондентизи Э. Ковалевтуҥ дыңнадып турары болза:

Реаксылыг бөлүк офицерлериҥ мартты 11-де үймээн үндүрер дээн ораллажыышкыны буурап дүшкен соонда, Чепсектиг Күштериҥ шимчээшкининиҥ тургусканы Революсчу төвүлелдиҥ хуралы мартты 14-тү дүнезинде болган.

Конституцияга үндезилээн хоойлуну ёзугаар Революсчу төвүлелге Күрүне төвүлелиниҥ болгаш Национал камгалал төвүлелиниҥ бүрүн эргезин шилчидип берген, бо сөлгү ийи төвүлел ажылын соксадыр. Албан ёзугаар дыңнадыгда чугаалап турарындан алырга, Революсчу төвүлелдиҥ составында Чепсектиг Күштер шимчээшкининиҥ (ЧКШ-тиҥ) эң-не ат-алдарлыг төлээлекчилери кирген.

Революсчу төвүлелдиҥ бир дугаар алган хемчээ бүгү-ле хуу банкыларны (даштыкы банкылар салбырларындан аңгыда), ажаалга кассаларын болгаш көдээ ажыл-агый чээлилгезиниҥ банкызын национализастааны болган. Улуг сан-хоо капиталынга улуг согуушкунну таварыштырып турар ол чугула хемчегларни португал улус бүгү-ниити чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан. Португалияныҥ Коммунистиг партиязының Политиктиг комиссиязы бүгү демократтыг күштерин болгаш организацияларны Революсчу төвүлелдиҥ банкыларны национализастаар дугайында шиитпири-биле эвесткил каттыштырылгазының митингилерин болгаш хуралдарын бүгү чуртка чорударынче кыйырган.

Португалияның президентизи Кошта Гомеш радио болгаш телевиление дамчыштыр чүве чугаалаан: мартты 11-де болган болуушкунуҥ утказын тайылбырлаан болгаш ол сүлчээни истээр болгаш буруулугларга кеземче онаар талазы-биле бүгү хемчегларни алган турар дээрзин дыңнаткан.

Сүлчээге португал улустуң болгаш чепсектиг күштериҥ дайзыннары киришкен дээрзин ол медеглээш, сүлчээчилериҥ ол үүлгедиин шериг-агаар күштериҥ мырынай эвээш сайныг офицерлери деткээн деп демдеглээн. Үймээн үндүреринің ораллажыышкының чылча шапкан болза-даа, Чепсектиг Күштериҥ шимчээшкининге удур күштер ам-даа артып калган деп, президент чугаалаан. Ол болза капиталистиг чамдык бөлүктер, чаа политиктиг болгаш социал байдалдарга чагыртып ажылдаар ужурга таварышкан чоннуҥ ямбылыг кезектери база оларныҥ эрге-ажыктарын илергейлээн политиктиг күштер болуп турар.

Чуртта байдал биче нарыыдап келирге, президент ол чугааны чугаалаан. Ужуру үүл дээрге, билдинмес самолёттар Португалияныҥ девискээриниҥ дээрлериндe ужудуп чоруп турар, чурттуҥ эриктеринче даштыкы шериг корабльдери чоокшулап кел чоруур, Испанияжа дезе берген генерал Ди Спиола чажыды-биле Португалияда эвес келген дээр дугайында өскүк-чөңгээлиг шуугаазыннарны реаксылыг күштер тарадып эгелээн. Ол нүүлдээшкиннерни Кол штабтың тускай дыңнадыында шиитпирлии-биле буруу шапкан.

Оон-биле кады эрге-чагырга реакционнерлериҥ үүлгедип болгу дег үүлгедиглеринге удур эргежок чугула хемчегларни алган. Күрүне албан черлерин, радиостанцияларны, аэродромнарны камгалаарын күштелдирген. Серемчилелди бедиде-ринче болгаш Чепсектиг Күштер шимчээшкини-биле сырый холбаалыг тургаш, реакцияныҥ чимзенишкиннериҥе ойтур шавыышкыннарны бээрінче чурттуҥ бүгү демократтыг күштерин ПКП ТК-ныҥ Политиктиг комиссиязы кыйгырган.

Марттың 15-тиҥ эртенинде Лиссабонда болгаш Португалияныҥ өске-даа районнарында байдал чогумчалыг. Үлетпүр будүрүлгелери болгаш ниитиниҥ транспорту өйүнде ажылдап турар.

Контрреволюстуг сүлчээнің үүлгеткен хеннээ истээр талазы-биле комиссия ажылдап кирипкен, ону адмирал Алва Роза Коутиньо баштап турар. Христиан демократтыг партияныҥ ам дезе берген чингине секретары Санчила Озовиупу дилеп тывар дугайында дужаалды үндүрген. 50 хире контрреволюсчуларны тулуп хоругдаан, оларныҥ аразында элээн каш банкир болгаш үлетпүр ээлери бар дээрзи албан ёзугаар чарлаттынган. Туттурганнарныҥ аразында генерал чораан Галвао ди Мелу бар.

Оон-биле кады түр чазакты деткип турар политиктиг күштериҥ быжыгып каттыжары уламчылап турар. ПКП-ниҥ Чингине секретары Альваро Куньял баштаан компартияныҥ төлээлериниҥ болгаш Социалистиг партияныҥ Чингине секретары Мариу Соариш баштаан төлээлериниҥ албан ёзузунуҥ ужуражыышкыны болган. Чуртта политиктиг байдалдың болгаш демократтыг чорудулганың хөгжүлдезиниҥ дугайында калбак саналоиал солчуушкуннары ол хуралга болган.

Аян-чорук доозулган

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияныҥ даштыкы херектер министри Б. Хнеупектиҥ чалааның ёзугаар Индонезияныҥ даштыкы херектер министри А. Маликтиҥ ЧССР-ге албан ужурунда аян-чоруу доозулган.

Оон аян-чоруунуҥ үезинде ийи чурт аразынга садыгның чаа дугуржулгазынга ат салган. ЧССР-ниҥ чаазаның Даргазы Л. Штроугал А. Маликтиҥ хүлээп алган. Оон-биле беседа үезинде талалар чехословакиндонези харылзааларны улам ханыладырынга сонуургалдыын илереткен.

Чехословак Социалистиг Республика

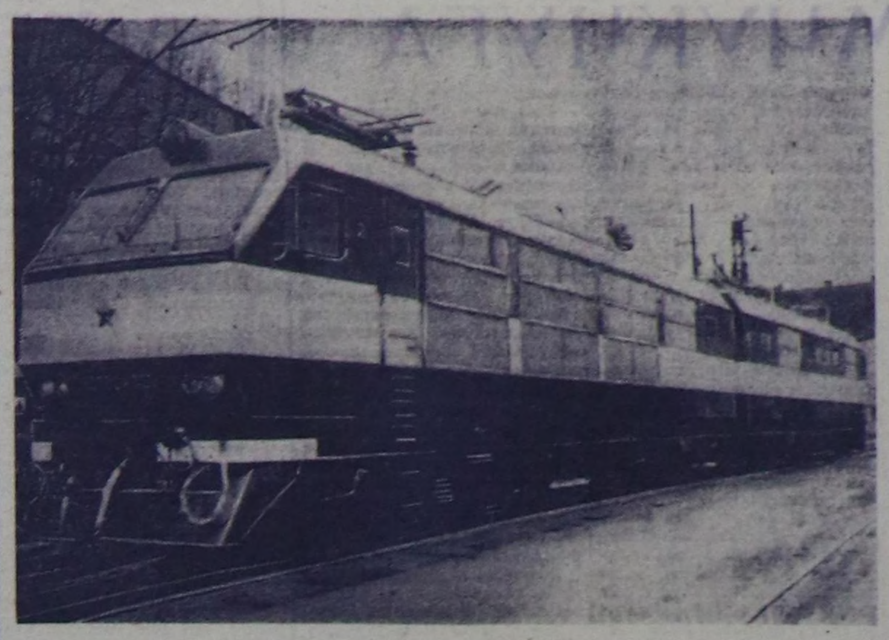

Пльзеньде машина тудуунуҥ Шкода заводу 10800 аът күштүг электровозун шенеп эгелээн. Электровозту Совет Эвилелиниҥ чагыын ёзугаар бүдүрген. Аңаа ону колдуунда Москва биле Ленинград аразының демир-орук шугумунга ажыглаар. Ук электровоз шакта 200 километр эртер, оон башкарылда системазы баш бурунгаар берип каар программага дүүштүр автоматтыг ажылдаар. Шкода заводка бүдүрген, ең күчүлүг электровоз ол.

ЧТК — ПМА-ныҥ фотозу.

Ниити эрге-ажык негеп турар

ДЕЛИ. (СЭТА). Афганистан биле Индияныҥ эрге-ажыктарының дүгжүп, ниити боон турары Азияга тайбыңы болгаш айыыл чок чорукту камгалаар дээш кады туржур арганы ийи чуртка берип турар— деп, Афганистан Республиканың күрүне баштыңы болгаш Премьер-министри Мухаммед Дауд Индияга албан ужурунда аян-чорук кылып турган үезинде индия телевиденіеге чүве чугаалаан, онзалап демдеглээн. Мухаммед Дауд бодунуҥ ол чугаазынга Афганистан биле Совет Эвилелиниҥ найыралдыг харылзааларын база демдеглээн.

Кыраан назыда бергедээннер

ЛОНДОН. (СЭТА). Лондонга британ ортулуктарыҥ хамык булуңнарындан ийи муҥ ажыг пенсионер чыглып келгеш, «Британ пенсионерлер болгаш профэвилелдериҥ ажылыш комитеди» организацияның инициативазын ёзугаар эрттирген митингге киришкен. Митингиин эрттирерин чурттуҥ профэвилелдери болгаш депшилгелиг өске-даа организациялары деткээн. Олар миллион-миллион англи пенсионерлериҥ түрегдеп турарынга удурланыышкының илергейлээр болгаш пенсияларны улгаттырарын чазактан негээр дээш чыылган.

Улгады берген назылыг муҥмуҥ кижилер. кээргенчиг чурттап турар деп, олар демдеглээн. Чуртта бараан өртектери үргулчу улгадып турда, пенсиялар келергей эвээш хемчээлдиг. Ынчангаш амыдыралга оларны чедиштирер арга чок. Хөй-хөй пенсионерлер коммуналдыг кандыг-даа хандырылга чок бажың-балгатта чурттап турар. Мергежил чок болгаш транспорт ажылчыннарының профэвилелиниҥ чингине секретары Джек Джонс кыргаларының материалдыг байдалын экижилер хемчегларын доп-дораан алырынче чазакты бодунуҥ чугаазынга кыйыргаи.

«Хоочураан экономика»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Көскү америк экономист Глени Бюрресс АКШ конгрезиниҥ каттышкан экономика комиссиязының хуралынга чүве чугаалаан. Америк экономиканың байдалын ол «хоочулуг» деп тайылбырлаан. Оон чугаалаанын ёзугаар алырга, «ук экономиканың хоочурааны, ондакыг. Ону калыкшыдарынга оон хоочузуң шын ылавылап таныыры дуза болбас. Чогуур күштүг эм-таң эргежок чугула. Ындыг турбуже аңаа амдыгаа чедир ажыглап келген арга-хорга дуза чедирбээн. Ынчангаш хоочурааннының байдалы улам дорайтап турар». Экономиканың берге байдалын чугаалаажып турар ол комиссияның хуралдаары каш-даа неделя дургузунда түлүктеп келген. Экономиканың дорайтаарының улам ханылап, ажыл чок кижилер санының кончуг дүрген көвүдээш, 7,5 миллион американнарның ажыл-иш тыппастай бергенин, акша үнезиниҥ кудулаарының намдавайн турарын, экономика бергелерин ажып эртер боттуг арга чогунуҥ сагыш чованчымын хуралдарга чүве чугаалаан тускай эртемнигдерда, конгресе кежигүннери-даа сагышсырап айытган. Экономикага кризис өктерээрин чоокку үеде ажып эртер ийикпе оода-ла кошкадын болур дээрзиниҥ кандыг-даа барымдаазы бар» деп бодавайн турарын сураглыг экономист, Миннесот университетініҥ профессору Уолтер Хеллер медеглээн.

Конституцияга удур

БОННН. (СЭТА). ГФР-де нептерээн боон турар «Радикалдыг элементилер дугайында доктаалды» күш чок болдурары чугула. Ол доктаал-барыын-герман демократтарга удур боон, оларның дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге, күрүне албан черлеринге кирип, ажылдаар оруун хаап турар—деп, СВДП-ниҥ аныяктар организациязының «Аныяк демократтар» эвилелиниҥ даргазы Т. Шиллер медеглээн.

«Аныяк демократтар» хамаатты эргелерин кызыгаарлаарынга шиитпирлии-биле удурланып турар. Ынчангаш бистиҥ организациявыс христиан демократтарның ындыг ораллажыышкыннарынга моон-даа соңгаар ойтур шавыышкыны кылыр апаар—деп, Т. Шиллер чугаалаан.

Парламент эвилелиниҥ конференциязы

ХАРТУМ. (СЭТА). Ында араб чурттарының парламент эвилелиниҥ конференциязы ажыттынган. Оон ажылында Египеттиҥ, Сириянының, Ливанының, Иорданияның, Кувейтинин, Бахрейниҥ: Мавританияның, Суданының, Палестинаны Хостаар Организацияның төлээлекчилери киржип турар.

ШЫНАРЛЫГ КЫЛЫР ДЭЭШ

Чадааныҥ «Сельхозтехника» каттыжыышкынының коллективинде чүс ажыг ажылчыннар ажылдап турар. Оларның кижи бүрүзүнүҥ чүткүлү тоску беш чылдың доозукчу чылының планыныҥ онаалдаларын хуусан бетинде күүседиринче углаган. Коллективте социалистиг чарышты багай эвес организастап турар. Ында ажылдап турар ажылчыннар «Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип ап, бодуңнуҥ арга-дуржулганы эш-оорунге база дамчыдып бер!» деп девиз-биле ажылдап турар.

Эрткен айның ажыл планын коллектив багай эвес күүсеткен. 18 тракторну, 8 дизель шимчедикчизин, 32 автомашиналарны боҥгаш оларның моторларын септеле мастерскаязы багай эвес септеп кылган. Ында ажылдап турар слесарьлар, агрегатчылар, мотористер септелгениҥ шынарыынче кол кичээнгейин салган.

Бо хөй кижилиг ажыл-ишчи коллективте партия эге организациязының авангардчы ролю бедээн. Ол эге организацияда (секретары Б. Ондар) 8 коммунист, партия кежигүнүнге 3 кандидат бар. Олар бүдүрүлгеге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, социалистиг чарышты улам калбартыр, сагылга-чурумну бажыглаар дээш кызымак ажылдап турар. Амыдыралынга ынак, ажылынга кызымак ол кижилер ажылдап турар бүдүрүлгезиниҥ ат-алдарын бедин-биле үнелеп, коллективиниҥ эрге-ажын бирги черге-нин кылдыр көрүп турар.

Моторлар септээр цехтиҥ бригадири Сат Доржулдай ажылчыннар ортузунда улуг хүндүткелдиг, төлептиг коммунист. Оон удуртуп турар бригадазында дөрт кижи ажылдап турар. Оларның септеп кылган моторлары эки шынарлыг. Районнуҥ ажыл-агыйларының механизаторлары, чоладчылары оларга өөрүшкүзүн илередип турар.

Коммунист Ховалыг Дыртык-оол — Чадааныҥ «Сельхозтехника» каттыжыышкынының хоочун ажылчыныҥ бирээзи. Оон ажыл-ишчи арга-дуржулгазы үлүг. Ол аныяк-өскенни күш-ажылга харыысалгалыг, быжыг сагылга-чурумнуг болурунга, бодуҥ мергежилинге доктаамал өөредип турар. Хоочун моторист эш-оорунге эвилеп-ээлдек, биче сеткилдиг, ажыл дээнде кызымак, ол дээш негелделиг-даа.

Коммунист Шактар Шуруктуҥ кылган ажылы эки шынарлыы-биле ылгалдыг. Ынчангаш оон ажылга харыысалгазынга, арга-дуржулгазынга аныяктар өөренип турар.

Партия эге организациязы социалистиг чарышты калбартышаан, оон тиилекчилеринге материалдыг болгаш моралдыг деткимчени көргүзеринче кол кичээнгейин салган.

Ажылга чаңгыс аай дескиче үүе турбас. Ынчангаш ажылга шаптыктыг чүвелериҥ дугайын партия хуралынга коммунистер чугаалажып, ол бүгүнү кандыг янзылыг чайладырының арга-ларын тып турар.

Партия эге организациязы көскү агитацияның ажылынче кичээнгейин база күштелдиргеи. «Ажылчын минута бүрүзүн үнеле!», «Хүдээлгени алган, ону ыяап-ла күүсет!» дээш оон-даа өске лозун, плакаттарны цехтерде бижип аскылаан.

Апрель 19 — коммунистиг субботник хүнү. Ам партия эге организациязы, коммунистер база бүгү актив, ажылчын бүрүзү ол хүнде ажылдап кылыр чүүлдерин бүгү тала-биле санап, түүнеп көргеп, оон тускай планын чогаадып турганскан.

Кызыл субботниктиҥ ол хүнүнде кымның чүүү кылыры билдингир. Ол хүн «Сельхозтехника» каттыжыышкынының ажылчыннары шуптузу чаңгыс кижи дег ажылче үнер.

Часкы тарылга хүннери келир. Аңаа машина-техника — кол шимчедикчи күш. Ынчангаш бо коллективтиҥ ажылчыннары техника септелгезин дүрген база шынарлыг кылыр дээш ажылдап турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Ажыглап эгелээн

Районнарның ажыл-агыйларында машина-трактор парыгынга «Сельхозтехника» каттыжыышкынарының киржилгези-биле тускай техниктиг ажаалданы кылыр дугайында Красноярск крайның Курагино «Сельхозтехника» каттыжыышкынының дуржулгазын Тес-Хем, Эрзин районнар бистиҥ республикада бир дугаарында ажыглап эгелээр. Тускай техниктиг ажаалданың хевирлерин ажыглаарының дугайында айтырыгны чоокта чаа Самагалдайга болуп эрткен районнар аразының хуралынга чугаалаткан. Аңаа Тес-Хем, Эрзин районнарда машина-трактор парыгының амты байдалының дугайында, көдээ ажыл-агый машиналарының ажыглалын экижидер хемчеглер дугайында ялеткелдерин дыңнап чугаалаткан. Машина-трактор парыгының ажылын экижидер талазы-биле хемчегдерни, тускай техниктиг ажаалда чорударының комиссиязын аңаа бадылаан.

И. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

Хуучуларга отчёт

Өөр райпозунуҥ баштаар черинің эткен чылын кылган ажылының дугайында отчётту «Кызыл тук» колхозтуҥ төвүнге хуучулар хуралынга улуг бухгалтер К. Шавыраа кылган.

Райпо эткен чылын бараан саарылгазының планын 101,8 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 67 муҥ хире рубльдиҥ бараанын чонга саткан. Саглыда аъш-чем барааннарының магазини, автолавка, райпонуҥ үлетпүр барааннарының магазини, ном садыы, хлеб быжырар чер планнарын чедиишкиниг күүсеткилээн. Автолавка садыгжызы Д. Ооржак, аъш-чем магазинінің эргелекчизи К. Ооржак олар ышкаш мурнакыдар ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип келгеннер.

Хуучулар хуралынга райпонуҥ ажылында четпестерни чайладыр талазы-биле саналоналдар болгулаан. Совет садыгныҥ чурумуи хажыдар чоруктар бар. Чоннуҥ хлеб хандырылгазын экижидер дээш кылыр ажылдар хөй. Райпо баштаар чери санаашкыннарны өй-шаанда кылырынче кичээнгейни кошкаткан. Өре-самыгдалдарны болдурбас талазы-биле контроль кошкак. Ажылда өске-даа четпестерни чайладып, чоннуҥ садыг хандырылгазын экижидериниҥ сорулгаларын ол хуралга чугаалашкан.

Д. ООРЖАК.

МУРНУКУ ОДУРУГДА

Н. БОРИСОВИЧ, Белорус ССР-ниҥ Эртемнер академиязының президентизи

Чажыт ажылдакчының партизан отрядының командириниҥ, а оон соонда Кызыл Армияның солдадының, Берлинни шүүргедээннериҥ киржикчизиниҥ дайынчы ажыл-хереэ орденнер болгаш медальдар-биле демдеглеттинген. ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ депутады Н. А. Борисович ССРЭ-ниҥ Күрүне шаңналының лауреады болган.

Белоруссияның Эртемнер академиязын республиканың болгаш чурттуҥ будурулгелерп-биле муҥ-муҥ дамырлар харылзаштырып турар. Кезектерни кыры-биле пластиктиг ажылдап кылыры болгаш ротоцион-биле кезерн үлетпүрле калбаа-биле ажыглаттынып турар. Математика институдунуҥ ЭВМ-инге математиктиг хандырылга чүс-чүс программистериҥ ажылын чингеткен.

Институттуҥ кургадылга агрегаттарының чаа конструкциялары болгаш технологиялары, чылыг-масса солуштурар тургузуглары тудуг индустриязында, электрон болгаш медицина үлетпүрлеринде ажыглаттынып турар. Институтка кылган металлполимер белдирлер болгаш кезектер оларның солуп турары металл конструкциялардан 2-3 катап быжыг болгаш идегелдиг боон турар. Белорус генетиктериҥ тып үндүргени бедик продуктулуг кышкы кызыл-тас болгаш свёкла сорттары шенелдеин эки эртин турар.

Белоруссияның ЭА-ныҥ эртемдениериниҥ сөолгу ийи чылда ажылдап кылган түүлдерин шиңгээткениниҥ экономиктиг ажыктыы 50 миллион рубль ажыг болган. Ол болза бистиҥ шинчилелдеривис эртем-техниктиг депшилгениҥ негелделеринге дүгжүп, ол депшилгени үлетпүрге болгаш көдээ ажылагыйга нептередиринге дузалап турарын херечилеп турары ол.

Дайынга чедир Белоруссияга билиглериҥ ээзын адырларынга бедик деңелдиг шинчилелдерни кылып турган институт турган болзажок, Минскини хостаан соонда бүгү чүвени катап эгелээр апарган-на болгай. Академияның девискээрин гитлержилер концлагерь, аът кажаазы кылып алгаш, тудугларын үрээн, эртем баазазын бүрүн узуткаан турган. Дайзын-биле тулчуушкуннарга хөй эртем ажылдакчылары өлген. Партияның болгаш чазактың сагыш салганындан, ССРЭ-ниҥ Эртемнер академиязының болгаш акы-дуңма республикаларның академияларының дузазы-биле, эртемденнериҥ эштузнаамы-биле дайын сөолүнде бирги беш чылдың төнчузүнде Белоруссияның эртем потенциалын долузу-биле катап тургускан.

Республиканың улус ажылагыйынга сөолгу чылдарда машина болгаш прибор тудуушкуну, радиотехника болгаш электроника хөгжүлдези калбарган, ынчангаш академияның мурнунга физика-математика болгаш техниктиг эртемиерни дүрген хөгжүдер айтырыг туруп келген. БССР-ниҥ Эртемнер академиязы ол социал-чагыны кыска хуусада шиитпирлээн; физика-математиканың, кадыг бүдүмелдер физиказының болгаш чартык дамчыдыкчыларының, чылыг болгаш масса солчулгазының, ядролуг энергетиканың институттарын тургускан, физика техниктиг институтту эде организастаан.

Катап тургузуушкун үезинче эвилел Академиязындан эвээш эвес шыырык эртемденнер келген. Чурттуҥ эртем төптериндeн алган шинчилел дуржулгалары, олар-биле сырый харылзаа, оларның дузазы болгаш деткимчези, национал кадрларны оларга белеткээн бистиҥ академиявыска чаа адырларның дүрген хөгжүүрүнге дузалаан. Бистиҥ эртемденнеривис боттарының талазындан математика теориязын, кибернетиканы, физиологияны, органиктиг эвес химияны, геологияны хөгжүдеринге салыышкынны киирип турар. Коммунистиг тургузуушкун айтырыгларын комплекстиг шинчилээрин үре-түүнелдиг чорудуп турар.

БССР-ниҥ Эртемнер академиязында болгаш оон конструкторлар бюрозунда 13 муҥ хире кижи бар. Оларның аразында 165 докторлар, 1260 эртемнер кандидаттары. Дыка хөй шинчилелдерни олар акыдуңма республикаларда болгаш ССРЭ-ниҥ ЭА-зының эртем төптеринде өөрү-биле кады, а чамдык ажылдарны үлетпүрүҥ эртемденнери болгаш специалистери-биле кады чорудуп турар.

Белорус эртемденнериниҥ күш-ажылын партия болгаш чазак бедин-биле үнелеп турар. Бо беш чылда 5 кижи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болган, 16 ажыл ССРЭ-ниҥ болгаш БССР-ниҥ Күрүне шаңналдары-биле демдеглеткеи, аныяк шинчилекчилер —бистиҥ келир үевис — Ленинчи Комсомол шаңналының лауреаттары болган.

Тайбың күш-ажыл дээш бедик шаңналдарны Ада-чурт дайынының болгаш партизан шимчээшкининиҥ хоочуннары, дайын сөолүнүҥ берге чылдарында белорус эртемни көдүргеш, ону хөгжүткен, эртем-техниктиг депшилгени мурнуку одуругге идип үндүрүшкен эртемденнерни улуг Тинлелгениҥ 30 чылынын бүдүзүнде демдеглээри өөрүнчүг-дур.

ТАЙБЫҢ ИШТЕ

Дайынның кадыг-дошкун чылдарында Төрээн чуртту камгалаарынга идепкейлиг киришкен ажыл-ишчилер бистиҥ Хову-Аксы суурда эвээш эвес. Оларның тайбың ажыл-хөрээнің дугайында бо хүннерде суурнуҥ чурттакчылары чылыг, чаагай сөстерни чугаалап турар.

Оларның бирээзи 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуҥ Улуг дайынынга ғаттыг шериг кезээнге аная дайынчы болуп чораан Степан Павлович Анискевич. Ол амгы үеде комбинаттың гидрометаллургия пегинде руданы чууруп-үүрмектээр ажылчын болуп ажылдап турар кижи. Бодунуҥ дагдынган ажыл-хөрээнге ёзулуг ак сеткилдиг, кады-кожа ажылдап турар улуг-биче эш-өөрүнге эптиг-ээлдек, ажылдың бичезинден өкпелевес, харыысалгалыындан чалданмас.

Степан Павлович чүгле бодунуҥ будурулгеги үлүг-нормазын үргулчу 108—110 хуу, тергиин эки шынарлыг күүседип турар эвес, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп, аныяктарның хүндүткелдиг дагдыыкчызы болуп турар. Оон хөрээн дайынчы хавыаалар: Алдар ордешин ийиги чергези, «Дайынчы ачы-хавыаазы дээш», «Эрес-маадырлыг чорук дээш», «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуҥ Улуг дайынынга Германияны тиилээни дээш» деп медальдар каастап чоруур.

А. С. Пятин «Тыва кобальт» комбинаттың руднигинде экскаваторщиктеп элээн каш чыл улаштыр үзүктел чок ажылдап келген. Эрткен тодарадыкчы чылда болуунуҥ хуузунда планныт онаалдазын хуусаазындан оранчок эрте 110,2 хуу боттандырып, мурнакчыларның одуруунче үнген. Руднике келген чаа техниканы шиңгээдип адырынга Андрей Савельевич идепкейлиг киржип турар. Будурулгениҥ ол шалыпчызы бо доозукчу чылда ийи экскаваторнуҥ техниктиг ажаалдазын бодунга алган. Ниитизи-биле өөнүт металлургия шугумунда 1939 чылдан бээр ажылдап турар бо хоочун ажылчын базала Ада-чурттуҥ Улуг дайынының киржикчизи. Ол база үстүкде адаанывыс Анискевич ышкаш аъттыг шеригжи, гвардейжи, биче сержант, Кызыл Сылдыс орден, «Эрес-маадырлыг чорук дээш», «Варшаваны хостааны дээш», «Берлиниҥ алганы дээш» болгаш оон-даа өске медальдар дайынның болгаш тайбың иштиҥ бо хоочунуҥ ак сеткилдиг ажыл-хөрээн херечилеп турар.

Д. ЖЕСТОВСКАЯ.

Хову-Аксы суурда радиодамчыдылгазының диктору.

Шевер-кыстын БУЛУНУ НОМЧУКЧУГА

«Шын» солун херээженнерге «шевер кыстың булунун» бараалгадып эгеледи.

Бистиң социалистиг ниитилеливисте херээжен кижиниң ролю, ат-алдары үпелеттинмес улуг. Политиктиг, социал-экономиктиг дең эргени биске Улуг Октябрь, Ленининиң партиязы чаалап берген. Ниитилел тургузуунуң ниити деңнелин ында херээженнериң байдалы тодазы-биле көргүзүптер. Анаа хамаарыштыр алырга, Ленининиң өөредиин ёзугаар ниитиге ажыктыг ажыл-херекче болгаш күрүне эргелелиниче херээженнерни идепкейлиг эвилелдээри онза чугула. Чогум-на ынчаарда херээжен кижиниң мурнунга делгем оруктар ажыттынар, ынчаарда ол «думчуун боралаары», «от долгандыр бодаары» чергелиг үүлдеп адырлыр, ынчаарда ооң социал идепкейи көдүрлүр. А ол дээрге херээженнериң билигмедерелин белдириниң дээштиг аргазы-дыр.

Херээженнерге ажылдаар, дыштаныр, өөренир, ажы-төлүн кижизидер, бодунун бүгү талалыг негелде-хереглелин долу хандырар бүрүн эргени тывысканы бистиң чуртувустун, СЭКП-ниң ленинчи политиказының, социализмниң өндүр ачы-хавыяазы.

Шыпап-ла бүгү талалыг сайзыраарынга делгем орукту алган бистиң херээженнеривис боттарының чогаадыкчы энергизының, оккур угаанын, чаагай сеткүлүн, быжыг туруштуг чоруун Төрээн чуртунга бараалгадып турарлар.

Бөгүн номчуурунче чалап турарывыс булунуун сорулгазы кандыгы? Херээженнериң амыдырал-чуртталгазынга хамаарышкан элээн хөй айтыгларны силериң дузанар-биле чугаалажыр сорулганы редакция салган. Бодап-даа көрүңер даан, кижиниң бодунуң медереп билип келген сактыышкыннары, ооң авазының, өг-бүлезиниң овур-хевири-биле холбашкан, боор-ла болгай. Ынчанмайн канчаар, чырык өртемчейде ава дег эргим, эрес-маадырлыг, хайыралыг кижи турар бе? Ава дээрге аас-кежик, чылыг, чымчак хол, эриг баар, кызыгаар чок туруштуг, өөрүшкүү, муңгаралды сээн-биле үлежиринге кезээде белеп мерген угаанныг кижи-ле болгай.

А кижиниң чуртталгазының баштайгы хүнериниде-не ооң дугайында сагыш човаар, өстүрер, кижизидер төрүттүнген уявысты чылыг, чымчак, чырык, тааланчыг кылдыр быжыктырар кол-ла кижи база-ла аваавыс болгай.

Чаа-ла «а-ва» дей берген чаш уругнуң кижи болуп өзеринге, дадыгарынга ооң өг-бүлезинде ниити байдал, ында аваның ролю дыка улуг салдардыг болур дээрзи эртем ёзуу-биле бадыткаттынган. Ынчангаш өг-бүлеге уругларны кижизидериниң айтыглары, анаа ниити ролю булунга эвээш эвес черни эөлээр.

Өг-бүленің культуразын, бюджетти чеп хуваарын, өг-бүле кежигүннериниң аажычаңының дугайында херээженнериң киржилгези-биле чугаалажыр бодалдыг бис.

Идик-хеп, аъш-чем, бажың-балгатты дериири, гигиена (арыг-шевер), косметика (арын-кешти ажаары) чергелиг айтыгларны «херээженнериң кол чугаазы» дижирле болгай. Ону-даа чугаалашкай бис.

Амыдыралда чаа чаңчылдар, оларны центередири, уруг доюн, куданы, төрүттүнген хүнүн болгаш өске-даа таварылгаларны демдеглээри. Ол дугайында бодалдарны база солчуру күзенчиг.

1975 чыл — Херээженнериң делегей чылы. Ол дээрге ниитилел депшилгези, делегейге тайбың, чөптүг чорук, дең эрге дээш херээженнериң могаг чок демиселинин үре-түшели. Херээженнер айтырыын ең чогумчалыг шиитпирлээн бистиң чуртувус Херээженнер чылын төлептиг демдеглээр дээш дыка хөй хемчеглериң планын тургускан. Бо чылдың октябрьда Берлинге болур Херээженнериң делегей конгрезинге белеткелди чорудуп турар. Ол ышкаш бистиң Совет херээженнер комитединиң бактаан кирип турары Демократтыг херээженнериң делегей федерациязының 30 чылын төлептиг уткуурунга база белеткения турар бис. Бо улуг болуушкуннарга хамаарышкан материалдарны номчукчуларга редакция бараалгадыр.

Херээжен кижиниң бүгү талалыг сайзыраарынга, ооң эртем-биличин бедидериниге, культура сонуургалдарын хандырарынга эргежок чугула байдалдарны тургузары чугула. Ооң аргалары, дуржулгазы кандыгыл? Хостуг үени канчан тургузарыл, ону канчаар ажыглаарыл?

Херээжен шеверлериң, мастерлериң, чогаадыкчы интеллигенциянын чогаалдары-биле номчукчуну таныштырарын база планнап турар бис.

Амыдырал кандыг-даа пландан байлак, солун, тодаргай болгай. Өске-даа айтыгылар тургустунуп келири чугаажок. Ол бүгүнү силериң чагаалаарыпарны, саналдарынарны барымдаалап доллурар апаар. Ынчангаш, эргим номчукчу, ылангыя херээжен эш-өөрлер, чугааже силерни чалап тур бис.

М. ДҮЛҮШ.

Чаш уругну өстүрери

Медицина ажылдакчылары херээженнериң болгаш уругларның консультация черлерин дамчыштыр уруг төрүттүнмээнде-ле ону ажаап, өстүрериниче угланган сүмелерни иеге берип эгелээр. Уругнуң адазындан эгелээш өг-бүленің бүгү кежигүннеринге ындыг сүмелер хамаарылгалыг, чаш кижини чурум ёзугаар өстүрериге ол улуг дузалыг.

Божудулга бажыңындан нешкилер үнер мурнуунда бажыңны болур чогууру-биле арыглаар: матрац, даштыкы чоорганнарны силгип, агаарлаткаш, эт-септи, ылаңгыя диванны пылесос-биле сордуруп, ол пөс-биле чодуп, чадыгларны, соңга пөстерин чуп, базып, азар.

Бичии кижиге тускай чырык өрээлди ацылаар, ону үргүлчү агаарладыр, тускай орунну салып бээр. Ук орунну печка, батарея чанынче болгаш холун эрттир соңгаже чоокшулатпас. Ооң ыңай орун орнунга коляска ажыглавас болза эки. Колясканың хавалары бедик болгаш агаар эрттирбес, даштыгаа ап чоруур болгаш довурак доозуннуг-даа болур. Ооң ыңай уруг колясказа чайгадыксаар багай чаңчылдыг апаар.

Хөвеңниг чоорганнан ацы бир дүктүүр чылыг, бир чуга чоорганнарлыг турза эки. Хөвеңден азы куш дүгүнден кылган матрац уругга изиг, ынчангаш аргалыг-ла болза, кидис матрац херек. Ону чугдүнгүр кылын пөс-биле додарлап алыр. Чаш уругга сыртык херек чок. Ооң хөйленчигештерин чуга, азы дүктүг пөстен 8—12 чедир кылып алыр. Ылаңгыя дүктүг пөстен 4—6 чедир хөйленнерни узун чеңниг кылгаш чеңнің ужун дуй даарап алыр, ооң башка ол дырбактанып кааптар. Уругнуң ужазының адаанга салыр 60—65 см хемчеэлдиг 20 чедир ийн къттаан марлиден ийкпе эрги пөстерден чоргекти кылып алыр. Ол ышташ ак пөстен 20 чедир чоргектерни, а дүктүг пөстен 5—6 чоргекти белеткээри чугула.

Уругнуң чоргек болгаш өске-даа пөстерин чуп, баскаш ацы чемоданга азы комодка шыгжаар. Оларның хирленгеннерин шалага сөөртпейн ацы таз азы аксы хааглыг тускай савага чыыр. Аргалыг-ла болза уругну чугдунмаан чоргек-биле ораавас. Хүнде чыглы берген хирлиг чоргектерни болгаш өске-даа пөстерин эки чуп, хайыпдырар, азы хайыиган изиг сугга сугар. Ону кургаткаш, хеп базарынга тускайлаан арыг пөс кырынга базар. Бир эвес олар хөлүн эрттир кургай берген болза, суг бүлгүрбейн ол пөс өттүр базар.

Уругнуң орун-дожээн хүн бүрүде силгип, неделяда бир катап элээн үр агаарладыр.

Уругга ацылаан термометр, арыг хөвең, бинт, вазелин, хачы болгаш өске-даа үүлдерни ацы шкафка азы столга шыгжаар.

Эртеннің-не не кижи кеттиши, чемненип алгаш уругну чазып, топтап көөр. Уругнуң быштын, кыза берген черлерин хайындырып белеткеп алганы үнүп үзү-биле чаап, арнын, холун хайындырган чылыг суг-биле чуур. Ооң дыргактарын узатпас.

Хирни экирий бээри билек уругну чуп эгелээр. 6 ай четкиже ону хүннүң чуур, а ооң соонда бир хүн ажылдыр чуур. Баштайгы айла ону хайындырган сугга марганцовкацы бичин оң кирер эзилдирип алгаш чуур. Ай ажып турда, уруг чуур сугну холден азы хемден ап турар болза, дөмей-ле хайындырып алыр. Уруг чуур үеде бажың 20—22 градус чылыг турар. Ваннада суг 37 градус чылыг болур. Уругну чуурда солагай хол-биле хөрээн ковайтыр көдүре аарак хаваадан чушкуузунче сыйбай чуур. Каракче саваң кирбезин кичээр.

Уругну неделяда 2—3 катап саваннап чуур. Баштаа саваңны арыг суг кудуп арыткан соонда, саваңны хол-биле кулактар артын, моюнну, колдуктар адаан, хөректи, быгынарны болгаш оорганы, буттарны чуур. Чуп дооскан соонда тазтан уругнуң оргазын өрү кылдыр көдүрүп үндүрерге чанында дузалажып турган кижи арыг сугну саара кудар. Ооң соонда белеткеп алган арыг ак чоорганга салгаш ораап, бажындан эгелеп, бүгү бодун кургады чодуп, арыг чоргектерге ораар.

Уругну аргалыг-ла болза кежээ 8—9 шактар үезинде 5—7 минутада чуур.

Уругну арыг агаарга үндүрген тудум кадык болур. Чылдың кандыг-даа үезинде ону агаарладыр. Уруг хөй агаарлаан тудум аарыычал эвес, чем шиңгээдиичел, ханының эргилдези эки болур.

Чайын төрүттүнген уругну эмчиден үнгениниң баштайгы хүннеринде-ле үндүрүп болур. А бир эвес кыжын болза, 2—3 неделя эткенде соок 10 градустан ашпас болза, үндүрер. Баштайгы удаада 10 минутталап, чоорту 1,5—2 шак чедир агаарладыр. Үениң байдалынга таарыштыр уругну хепкерип алырын утпанар.

Уруг турар өрээлди чүгле ол пөс-биле чодуп аштаар. Шаланы хүн бүрү саваңныг суг-биле чуур. Аргалыг-ла болза өрээлге хөй эт-сеп чыгбаза эки.

Соңгаларны каранғылаадыр дуглавас. Форточканы хүнде 3 катап 10—15 минута ажыдып, бажыңны агаарладыр. А чайын соңганы бүдүн хүнде-даа ажык тургузар.

Бажыңны долгандыр погаан үнүштү олуртур. Уруг турар өрээлге таакпылап, хеп чуп, чем кылып болбас.

Аныяк не арыг-шеверни сагыыр: ылаңгыя халадының бүгү өөктери четче, арыг, бажыңга аржыылдыг, холу арыг, дыргаа узун эвес болур. Чаа төрүттүнген уругну 3 шактап эмзирер, дүнеки үеде 6 шак, азы дүнекниң 12 шакта эмзиргеш, эртенгиниң 6 шак чедир эмзирбес. Эмзирбес шактарда кайындырган сугну шопулактап уругга ижиртир.

С. ЯНДАА,
уруглар эмчизи.

Литваның хевистери

ЛИТВА ССР. Лентварның онза хевирлиг хевистер аргып кылыр фабриказының кылыгларын садып алыкчылар дыка сонуургап, оларны калбаа-биле хереглеп турар.

Ол бүдүрүлге чери чылдың-на 20—30 хевириниң чаа хевистерин кылып үндүрүп турар. Бо чылын ооң ассортиментизи үштүү ийи кезин чедир чаартынар. Ооң түүнелинде садып алыкчылар ийи миллион дорбелчин метр хевис үүлдерин алыр.

ЧУРУКТА: фабриканың кол чурукчузу А. Биляевичене (ооң талазында) болгаш хоолгалакчы К. Клумбите олар чаа хевириниң хевизин көрүп турлар.

А. ПАЛЕНИСТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

«Ава дугайында шүлүк». П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотоэтюду.

АЖЫКТЫГ СҮМЕЛЕР

● Чамдык колбасаларның карты карттаттынмас-даа болур. Ындыг колбасаны минутадаа четпес үе иштинде соок сугга суга кааптар болза, ооң карты белен карттаттынар.

● Сүттү хайындырарда орта чигир (1 литр сүтке улуг омааш ишти) каап алыр болза, сүт ажывас.

● Ажыткы, чиг дагаа чуургазы, варенье куткан, балыктан кылган чемнер салган саваны баштай соок сугга, ооң изиг сугга чуур.

● Садыгдан чаа саткан шой алгыйны (сковорода) ажыглаарының мурнунда иштинге дус ургаш улуг отка кызыдыптар херек. Дус хүрере бээрге саваны эскеш, чогум соовайн чорда ол-ла дузу-биле аштааш, хендир үзү-биле чаггаш, духовкага тургузуптар. Ынчаар белеткээн алгыйга аъш-чем чыпшынмас.

● Баалыңныг саваны ажыглаарының мурнунда долдур суг куткаш, хайындыргаш, сугну төкпейн, чоорту соодуптар. Ындыг арга-биле баалыңны кадырар.

● Картофель хайындырган сугга моңгүн омааш, серээ, бижек, хымыштарны каш минута иштинде суп каар болза, оларның кылаңааш өңү катап эгиттинер.

ЧАМДЫК ЧАЖЫТТАР

Сергек, силиг костүр дизе, күш-культураның эртенги мергежилдерин хүннүң-не 10 минута кылыр;

шак дургузунда арыг агаарга кылаштап селгүүстээр;

ой-тап серинн суглуг душка кирер ийикпе, соок сугга өттүрген аржыыл-биле мага-богту дүрбүп, чоттупар;

кеъшке сиңниичел тускай крем-биле арынны болгаш моюнну кежээ чаар; кремниң хөй дегген черлерин удуур мурнунда чодуп каапта́р;

дижи сырый эвес дыргак-биле башты бүгү талаларынче эки дыраар;

кижиниң силиг, сергек болурунуң чамдык «кезек чажыттары» мындыг-дыр. Кижи сергек болган тудум чараш костүр болгай.

В. НИКОЛАЕВ,
эмчи.

М. МОНГУШТУҢ
«Бичии номчукчулар» деп чураан чуруу.

БОТ-ӨӨРЕДИЛГЕ САЛБЫРЫНДА

Чуртка улус өөредилгезиниң моон соңгаргы хогжүлдезиниң оруктарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринде тодараткан. Ол төөгүлүг шиитпирлерни амыдыралга боттандырары-биле СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чугула документилерни хүлээп алган. Оларның аразында «Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезин доозары болгаш ниити билиг школазын улам сайзырадыр дугайында», «Профессионал-техниктиг билигниң системазын моон соңгаар улам экижидер хемчеглер дугайында» базэ «Чуртта дээди өөредилгени моон соңгаар улам сайзырадыр дугайында» деп доктаалдарын боттандырары-биле ажыл бүгү чуртта чоруп турар.

Чоокта чаа идеология ажылдакчыларының республика хуралы болган. Өзүп орар салгалды өөредип, кижизидериниге бистиң чедиишкиннеривистиң бир үндезини башкыларның эртем-билиг болгаш ажыл-ишчи мергежилинден болгаш ниити культуразының бедиинден хамааржыр дээрзин аңаа онзалап айыткан. Ол-ла хуралга пединституттуң бот-өөредилге салбырында студентилериниң багай өөредилгезин чөптүү-биле шүтүмчүлээн.

Сөөлгү чылдарда бот-өөредилгелиглериниң саны өскен. Амгы үеде институттуң математика, биология, дыл факультеттеринде 870 ажыг кижи бот-өөредилге-биле өөренип турар.

Ажылдавышаан, бот-өөредилге-биле дээди эртем чедип алыры чиик эвес. Ынчалза-даа ажыл-биле өөредилгени билдилиг холбап, үүлге кончуг эки өөренип турарлар эвээш эвес. Оларга Каа-Хемниң Бүрен-Аксы школазында В. А. Сатаев, Кызылдың № 11 школазында Л. Антышева, Улуг-Хемниң Арыг-Үзүү школазында О. Стихин, Г. Труфанова, Эрзинниң Нарын школазында В. Салчак, Чөөн-Хемчиктиң Хөндергей школазында Ч. Сат дээш өскелерни-даа адап болур.

1974-75 өөредилге чылының январь сессиязынга келзе чогуур 846 бот-өөредилгелиг студентилериниң 556-зы өөредилгеге келген. А оларның үүлге 194-ү өөредилге планнарын долу күүсеткен. 140 кижи бир-бир эртемге экзамен дужааваан. 220 ажыг кижи 2-деп хөй эртемнерге экзаменнер, зачёттар дужаагаш, багай алган азы белеткел чогундан дужаавайн барган.

Бот-өөредилгелиг студентилерге таарымчалыг байдалдарны тургузарының хемчеглерни институт ап турар. Институтта доктаамал ажылдаар консультпункт үш чыл буруңгаар ажыттынган. Ооң расписаниезин студентилерге бергилээн. Сессия үезинде үүлге планда кердүүген зачёттарны, экзаменнерни дужаар, а ооң мурнунда дужаттынмаан экзаменнерни сессиялар аразында консультпунктуңуң расписаниезин ёзугаар хүлээп алырын көргеп. Ооң аңгыда багай өөренип турар азы сессияларга чылдагаан чок келбээн кижилер дугайын районнарның улус өөредилге килдистеринге дыңнадып турар бис. Ынчалза-даа чер-черде районо болгаш школа удуртукчулары чугула хемчеглерни албайн турар. Ол багай өөредилгелиг студентилериниң ажылдап, өөренип турар байдалын педсоветтерге, партия, комсомол болгаш профэвилел хураларынга сайгарбайн турар. Онза чылдагаандан өөренир аргазы чок алларган студентилер боттарының дугайын биске дыңнатпайн турар ужурундан, чыл хуусаалыг шолээнин ажыглавайн турар. Ажыы-биле чугаалааргa, бистиң бот-өөредилге салбырында чыл-чылда бедивейн турар өөредилге хуузу институттуң өзүлдезинге шаптык боон турар. РСФСР-ниң пединституттарының аразында чылдың-на чоруп турар соңчарыштарга бистиң институт тиилекчилериниң одуруунга кирип шыдавайн саар чылдагаазы база мында.

Январьда эткен өөредилге—экзамен сессиязынга чамдык районнардан студентилер эки киришкен. Чижээ, Эрзинде 25 кижиден 20-зи, Барыын-Хемчикте 76 кижиден 54-ү, Таңдыда 35 кижиден 29-у, Улуг-Хемде 82 кижиден 57-зи чогуур хуусаада организастыг келген. Бот-өөредилгелиг башкыларбиле ажыл чамдык районнарда багай тургустунган. Чижээлээрге, Чөөн-Хемчикте 88 кижиден 46 кижи сессияга келген, а ол келгеннериң үүгле 14-ү өөредилге планын күүсеткен. Овурнуң, Тес-Хемниң, Бай-Тайганың, Мөңгүн-Тайганың бот-өөредилгелиг башкыларының байдалы Чөөн-Хемчиктинден барык ылгал чок.

5-6 чыл өөренгеш, үүлге 2-3 курс четкен болгаш сессияларга келбестээн заочниктерге каш удаа сагындырыгны берип келген бис. Оларның бир чамдыктарын январь сессиязының түүнелинде институттан үндүрген. Экзаменнер, зачёттар дужаар хөй өөредиг чамдык эштерге март сессиязынга киржир арганы берип турар бис.

Өөредилге-кижизидилге ажылында эки үре-түүнеллер, бедик коргүзүүлер, чүүң-даа мурнунда, башкыларның билиниң, культуразының өзүлдези-биле холбаалыг. Ынчангаш башкыларның теоретиктиг билини хынап, практиктиг ажыл-ижи-биле таныжын, аттестация чорудар деп турар ужуру-даа ында.

Ажылдап турар башкыларны дээди эртем-биле чепсегээр бо чугула херекке чер-черде улус өөредилгезиниң удуртукчулары ында партия, совет органнарының деткимчезинге даянып, боттуг хемчеглерни алыр боор дээрзинге идегел улуг.

К. СИМЧИТ,
Кызылдың башкы институдунуң бот-өөредилге салбырының проректору.

Телевидение

МАРТ 16-ДА
МОСКВАДАН

9.00— Дамчыдылгалар программазы.
9.05— Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
9.30— Д. Б. Кабалевскийниң автор кежээзи. Москваның күрүне консерваториязының Улуг залындан дамчыдылга.
11.20— Мультфильмнер программазы. Өңүүг.
11.50— Медээлер.
12.00—«Совет Эвилелинге баран боон тур мен!».
13.00—«Тиилелгеге алдар!» деп олимпияданың 3-кү эзлчээнге харыылар.
14.00—«Кино аян-чоруктарының клуву». Өңүүг.
15.00—«Силерге мен ужураштым...» Мультфильм. Өңүүг.
15.15—«Делегей панорамазы».
15.45—15.55— Чапсар.
15.55— Сугже шураарының делегей маргылдаазы. Минскиден дамчыдылга.
16.10—«Дайын чылдарының тураскаалы». «Балтийниң дээри». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
17.30—«Музыкалыг киоск».
18.30—«Бистиң кожаларывыс» Н. Волченко —«Аня+Алеша».
19.10—Ф. Шуберт. Симфония НР 8. («Доозулбаан») Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң М. Шостаковичиге удурткан симфония оркестри күүседир.
19.35—«Кодээ дугайында».
20.35—А. Хачатурянның «Гаянэ» деп баледи. Өңүүг.
22.20—«Литература номчулгалары». П. Проскурин «Салым-чол».
22.50—23.00— Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

МАРТ 17-ДЕ
КЫЗЫЛДАН

17.30— Уругларга. «Хаанның чаа хеви». Телефильм.
18.30— Телемедээлер.
18.45—«Хоорайвысты чаагайжыдаал». Дамчыдылга.
19.10—Уругларга. Мультфильм.
19.20—«Челээш». Дамчыдылга.
19.50—«Лаа чырыынга». Телефильм.
20.05— Телемедээлер.
20.20— Чарлалдар, реклама.
20.25—«Чурукта кыс». Телефильм.
21.40—«Музыка делегейи». Дамчыдылга.
21.15—23.35—«Лир хаан». Уран-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериязы.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур, хар чаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге 2 градус соокта 3 градус чылыг, ооң артканнарынга — 2—7 градус соок. Кызылга булуттагылап каап турар, хар шоолуг чагбас хүн болур. Агаарның температуразы 2—4 градус соок.

Бөгүн «Тувинская правда»

● «Республиканың бир хүну». Болук материалдар.

● Чехословак-совет найырал эвилелиниң Прагага болган байырлыг хуралының киржиктилериниң СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневке чоруткан байырлыг чагаазы.

● «Социалистиг чаршытың экраны». Тускай арын.

● «Школачының аажычаң кижизидилгези». СЭКП Тыва обкомунуң лекторлар болүүнүң удуртукчузу А. Емельяновтуң үүлү.

● «Бичии уругнуң муңгаралы». В. Локоновтуң шиинге рецензиязы.

● Чурттуң. иштинде болгаш даштыкыдан информациялар.

Кинотеатрларда

МАРТ 16-ДА
«НАЙЫРАЛ»: «Чазый чөрукка удур кажарлаашкын» (1-ги, 2-ги сериялары) 9.45, 12.30, 15.15, 18.00, 20.45 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.10, «Кудай төлдери» 10.40, 12.30, 14.00, «Каткының чажыттарының дугайында база...» 15.40, «Даурия» (1-ги, 2-ги сериялары) 16.50, 20.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 11.00, «Ынакшааннар дугайында романс» 12.30, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Дуруяалар ужуп чорлар» 11.00, 13.00, «Оптуг дайынчының ужуралдары» 15.00, 16.40, 18.20, 20.00 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Ол чаасхаан эвес болган» 12.00, «Төрээн чурту дээш» 14.00, 16.00 шактарда.

МАРТ 17-ДЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Соолгу хереч» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.05, 18.50, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Кудай төлдери» 9.00, 15.00, «Малахов базырыы» 10.35, 16.35, «Чазый чорукка удур кажарлаашкын» (1-ги, 2-ги сериялары) 12.15, 18.15, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Вий» 15.00, 16.40, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ынакшааннар дугайында романс» (1-ги, 2-ги сериялары) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.
«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Черге, дээргe ужуралдар» 18.00, «Ава дугайында чугаа» 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллдизинин 37-43, культура киллдизинин 23-54, кодээ ажылагый киллдизинин 21-47, үлетпүр киллдизинин 22-64, чагаа киллдизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллдизинин 20-60, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле аргелелинин типографиязы, (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1).

Тиражы 16455. ЧАГЫГ № 126.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТС—00490.